

**UCHWAŁA Nr XXII/136/04
RADY MIEJSKIEJ W TWARDOGÓRZE
Z DNIA 30 CZERWCA 2004 R.**

w sprawie: Programu Rozwoju Lokalnego dla Gminy Twardogóra na lata 2004-2006.

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity z 2001 roku Dz. U. Nr 142 poz . 1591) Rada Miejska w Twardogórze uchwala, co następuje:

§ 1

Uchwala się Program Rozwoju Lokalnego dla Gminy Twardogóra na lata 2004 – 2006 o treści:

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY TWARDOGÓRA

Wrocław - Twardogóra 2004

Spis treści

<i>Spis treści</i>	3
<i>Wstęp</i>	5
I. Sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem planu	6
1.1. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego gminy	6
1.2 Informacje wstępne: położenie, powierzchnia, ludność, demografia)	6
1.2.1 Podstawowe informacje o gminie	6
1.2.1.1 Położenie, powierzchnia.....	6
1.2.1.2 Ludność gminy	7
1.2.2. Sfera ekologiczno przestrzenna.....	9
1.2.2.1. Środowisko przyrodnicze - walory turystyczne - czystość środowiska.....	9
1.2.2.2. Przyroda / tereny zielone.....	10
1.2.2.3. Infrastruktura techniczna.....	11
1.2.2.3.1. Oczyszczanie miasta i gminy, gospodarka odpadami.....	11
1.2.2.3.2. Transport i łączność.....	12
1.2.2.3.3. Transport zbiorowy.....	16
1.2.2.3.4. Zaopatrzenie w wodę.....	16
1.2.2.3.5. Usługi kanalizacyjne.....	17
1.2.2.3.6. Zaopatrzenie energetyczne.....	18
1.2.2.3.6.1. Energia cieplna.....	18
1.2.2.3.6.2. Zaopatrzenie w gaz.....	19
1.2.2.3.7. Własność nieruchomości.....	20
1.2.2.3.7.1 Komunalne zasoby mieszkaniowe.....	20
1.2.2.3.7.2 Zasoby spółdzielcze.....	22
1.2.2.3.7.3 Zasoby Spółdzielni Mieszkaniowej “Wrzos”.....	23
1.2.2.3.8. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego.....	24
1.2.2.3.9. Identyfikacja problemów.....	25
1.2.3 Sfera gospodarcza	27
1.2.3.1 Struktura gospodarki lokalnej.....	27
1.2.3.2 Rolnictwo i leśnictwo.....	29
1.2.3.3 Handel i gastronomia	30
1.2.3.4 Turystyka.....	31
1.2.3.5 Działania marketingowe władz lokalnych, promocja.....	32
1.2.3.6 Administracja samorządowa i zarządzanie gminą.....	33
1.2.3.7 Identyfikacja problemów.....	33
1.2.4 Społeczna sfera gminy	34
1.2.4.1 Rynek pracy i bezrobocie.....	34
1.2.4.2 Oświata i wychowanie	37
1.2.4.3 Ochrona zdrowia	42
1.2.4.4 Kultura.....	45
1.2.4.5 Sport i rekreacja	48
1.2.4.6 Opieka społeczna.....	49
1.2.4.7 Bezpieczeństwo publiczne	52
1.2.4.8 Identyfikacja problemów i potrzeb	54
II. Lista zadań inwestycyjnych wynikająca z analiz potrzeb lokalnych	56
2.1. Charakterystyka głównych potrzeb inwestycyjnych gminy	56

<i>IV. Plan realizacji projektów i zadań inwestycyjnych</i>	61
4.1. Projekty i zadania inwestycyjne planowane do realizacji na lata 2004 – 2006	61
4.2 Projekty i zadania inwestycyjne planowane do realizacji po roku 2006	65
<i>V. Uwarunkowania lokalne i regionalne planowanych działań</i>	67
<i>VI. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć planu rozwoju lokalnego</i>	69
<i>VII. Plan finansowy na lata 2004 – 2006</i>	72
7.1. Wprowadzenie	72
7.2. Analiza finansów gminy	73
7.2.1 Analiza danych historycznych	73
7.2.3. Prognoza dochodów i wydatków	77
7.2.4 Analiza stanu zadłużenia	79
7.2.5. Określenie wolnych środków na inwestycje	80
7.3. Źródła finansowania Planu Rozwoju Lokalnego 2004-2006 wraz z harmonogramem realizacji	82
<i>VIII. System wdrażania planu rozwoju lokalnego i komunikacja społeczna</i>	85
<i>IX. Monitorowanie i ocena oraz aktualizacja Planu Rozwoju Lokalnego</i>	87

Wstęp

Proces zarządzania gminą nie może polegać wyłącznie na podejmowaniu bieżących, doraźnych decyzji. Władze samorządowe coraz częściej zdają sobie sprawę z tego, że kierowanie gminą musi mieć charakter aktywny, uporządkowany i zorientowany na kreowanie jej przyszłości. Stanowisko takie wynika z analizy otaczającej nas rzeczywistości – przemian społeczno – gospodarczych zachodzących w naszym kraju oraz na świecie, w tym perspektywy wstąpienia naszego kraju do struktur unijnych. Władze miejskie w swej działalności stale borykają się z ograniczeniami finansowymi, ludzkimi, politycznymi oraz technicznymi, które usprawniłyby zaspokajanie potrzeb mieszkańców. Dlatego właśnie tak istotne jest racjonalne i efektywne wykorzystanie posiadanych atutów, walorów i szans . Aby temu wszystkiemu sprostać, wykorzystuje się planowanie strategiczne.

Obecne przemiany struktury społeczno – gospodarczej naszego kraju stanowią szczególne wyzwanie nie tylko dla władz Państwa ale również dla samorządów reprezentujących społeczności lokalne.

Władze Twardogóry podjęły decyzję o przygotowaniu Planu Rozwoju Lokalnego (PRL), zadanie to zostało zlecone Dolnośląskiemu Centrum Rozwoju Lokalnego DCRL. W ramach prac nad PRL eksperci odbyli liczne spotkania z przedstawicielami gminy. Przeprowadzono warsztaty z udziałem pracowników samorządowych, sołtysów, liderów społecznych i politycznych, które posłużyły do określenia słabych i mocnych stron gminy oraz istniejących szans i zagrożeń rozwojowych (analiza SWOT), a także posłużyło zaopiniowaniu zadań, które zamierzono w Planie Rozwoju Lokalnego. Podstawą opracowania listy zamierzeń był, w myśl założeń, Wieloletni Plan Inwestycyjny opracowany przez gminę. Rezultatem tych prac jest opracowanie zawierające diagnozę warunków rozwoju gminy oraz zestaw zadań inwestycyjnych, które planuje się zrealizować w latach 2004-2006r. Działania według tak właśnie określonych celów powinny zapewnić sukces i perspektywę stałego, długofalowego rozwoju Twardogóry. Należy zaznaczyć, iż PRL jest dokumentem otwartym i dynamicznym. W związku z tym wskazana, a nawet konieczna, jest jego modyfikacja w zależności od zmian zachodzących wewnątrz i w otoczeniu systemu gminy.

Dolnośląskie Centrum Rozwoju Lokalnego wraz z zespołem ekspertów składa podziękowania wszystkim osobom, które wniosły swój wkład w proces budowania programu Rozwoju Lokalnego Twardogórze poprzez udział w warsztatach oraz udzielaniu wielu cennych informacji i wskazówek służących opracowaniu niniejszego dokumentu.

I. Sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem planu

1.1. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego gminy

Program rozwoju lokalnego gminy Twardogóra obejmuje swym zasięgiem obszar całej Gminy. Gmina należy do powiatu oleśnickiego i jest członkiem Stowarzyszenia Gmin i powiatów z Doliny Baryczy. Realizacja Planu jest zaplanowana na lata 2004 – 2006. W ramach tego okresu przygotowano listę projektów inwestycyjnych, szczegółową analizę potrzeb mieszkańców Gminy a także plan finansowy określający możliwości brzegowe realizacji wymienionych w PRL-u zadań.

1.2 Informacje wstępne: położenie, powierzchnia, ludność, demografia)

1.2.1 Podstawowe informacje o gminie

1.2.1.1 Położenie, powierzchnia

Gmina Twardogóra leży w północno-wschodniej części województwa dolnośląskiego. Liczy jedno miasto – Twardogórę oraz 18 sołectw. Powierzchnia gminy wynosi 16 799 ha, w tym miasto 829 ha. Gmina zajmuje obszar Wzgórz Trzebnickich i Twardogórskich, gdzie najwyższe wzniesienia mają wysokość 267,6 m n.p.m. Kompleksy leśne zajmują około 45 % powierzchni gminy.

Na terenie gminy znajduje się kilka mezoregionów: Kotlina Milicka, Wzgórz Trzebnickie, Wzgórz Twardogórskie, Pradolina Wrocławska. Twardogóra jest w całości położona w dorzeczu Odry i jest elementem zlewni rzek Barycz i Widawa. Tutaj biorą swój początek ciek wodne wpływające do Baryczy i Widawy (Skorynia, Prądnia, Oleśnica). W północnej części gminy występuje wiele stawów należących do największego regionu hodowli karpia w Polsce – Stawów Milickich. Ta część gminy oraz teren sołectwa Olszówka znajdują się w obrębie Parku Krajobrazowego "Dolina Baryczy". Charakterystyczne dla gminy jest duże zalesienie obejmujące ponad 40% terenu. Przeważające są lasy sosnowe, choć występują też liczne dęby, olchy, brzozy, buki i świerki. Wymienione warunki wpływają korzystnie na klimat Twardogóry.

Twardogóra leży w sąsiedztwie aglomeracji wrocławskiej (46 km od Wrocławia); nie posiada z nią niestety dobrego połączenia drogowego. Przez gminę przebiega droga wojewódzka nr 448 (Milicz-Syców). Posiada ona także bezpośrednie połączenie kolejowe z Oleśnicą i Ostrowem Wielkopolskim.

Na terenie gminy rolnicza wartość gruntów jest niska: występują tutaj jedynie grunty niższych klas bonitacyjnych III, IV, V, VI. Użytki rolne zajmują 45% powierzchni ogólnej.

Na terenie gminy znajduje się wiele obiektów zaliczanych do dziedzictwa kulturowego. Są to między innymi:

- Barokowy Pałac z zabytkowym parkiem w Twardogórze,
- Kościół pod wezwaniem Św. Trójcy w Twardogórze,
- Kościół parafialny pod wezwaniem NMP Wspomożenia Wiernych w Twardogórze (Sanktuarium),
- Kościół Wniebowstąpienia Pańskiego w Twardogórze,
- Rynek z niesymetrycznie położonym ratuszem i budynkami z XVIII i XIX wieku w Twardogórze,
- obecny Ratusz
- Kościół (drewniany) pod wezwaniem Św. Idziego w Chełstowie,
- Zespół pałacowo-parkowy w stylu barokowo-rokokowym w Goszczu,
- Kościół ewangelicki, rokokowy kościół zamkowy z XVIII wieku w Goszczu,
- Kościół parafialny, barokowy z 1778 r. w Goszczu,
- Kościół drewniany w Grabownie Małym.

1.2.1.2 Ludność gminy

Ludność Miasta i Gminy Twardogóra w końcu roku 2003 wynosiła 12 933 osoby. Stosunek ilości kobiet do ilości mężczyzn (6510 kobiet i 6423 mężczyzn) utrzymuje się na stałym poziomie 1 do 1.

Strukturę wieku ludności ilustruje tabela poniżej.

Tabela. Struktura wieku ludności Miasta i Gminy Twardogóra (stan na koniec roku 2003)

ludność w wieku	ogółem	w %
przedprodukcyjnym	3 388	26
produkcyjnym	8 093	63
poprodukcyjnym	1 452	11
razem	12 933	100

Źródło: Wydział Ewidencji Ludności UMiG w Twardogórze

Nadal dominującą grupę stanowią osoby w wieku produkcyjnym, przy dość niskim poziomie liczby ludności w wieku poprodukcyjnym i wysokim ludności w wieku przedprodukcyjnym. Na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym przypada obecnie 60 osób w wieku produkcyjnym – generalnie więc można zauważyć tendencję spadkową w tej kwestii, gdyż w roku 2001 były to 64 osoby a w roku 2002 osób tych odnotowano 62.

Wskaźnik przyrostu naturalnego Miasta i Gminy Twardogóra jest dość wysoki i wynosi 3,3 podczas gdy dla powiatu oleśnickiego wskaźnik ten wynosi 1,9 a dla całego regionu –1,1 (dane za rok 2002).

Ciekawą tendencją jest zanotowane po raz pierwszy od ostatnich trzech lat w roku 2003 dodatnie saldo migracji wewnętrznej.

Tabela. Migracje wewnętrzne ludności w gminie Twardogóra w latach 2001 – 2003

lata	napływ	odpływ	saldo migracji stałej (w liczbach bezwzględnych)
2001	79	112	-33
2002	83	123	-40
2003	100	94	+6

Zródło: Wydział Ewidencji Ludności UMiG w Twardogórze

Zatrzymanie odpływu mieszkańców z gminy, a nawet zanotowanie ich przyływu, może być wynikiem:

- zwiększenia możliwości zakupu gruntów pod zabudowę w cenie atrakcyjniejszej niż np. w okolicach Wrocławia
- zaoferowanie przez gminę sprzedaży mieszkań komunalnych po atrakcyjnych cenach.

Średni wiek mieszkańców gminy można określić jako młody: blisko 60% liczby mieszkańców stanowią osoby w wieku od 20 do 60 lat.

1.2.2. Sfera ekologiczno przestrzenna

1.2.2.1. Środowisko przyrodnicze - walory turystyczne - czystość środowiska

W gminie Twardogóra, podobnie jak w znacznej większości tego typu miejscowości w kraju, nie prowadzi się stałych działań mających na celu monitorowanie jakości środowiska naturalnego. Wynika to z ograniczonych możliwości finansowych gmin, które chcąc znać stopień zanieczyszczenia poszczególnych komponentów środowiska naturalnego musiałyby same ponosić koszty przeprowadzania stosownych badań. Stąd też trudno jest ocenić w sposób obiektywny jakość wód, powietrza, stopień hałasu, itp. dla obszaru gminy Twardogóra.

Na terenie gminy Twardogóra brak jest stacji pomiarów emisji zanieczyszczeń do powietrza. Na terenie miasta głównymi źródłami zanieczyszczenia powietrza są paleniska domowe oraz środki transportu (zwłaszcza duży ruch na odcinku drogi wojewódzkiej). Tylko 102 gospodarstwa domowe wykorzystują gaz ziemny jako nośnik energii cieplnej. Większość gospodarstw domowych używa do opału węgla kamiennego z dużą zawartością siarki. Często paliwem uzupełniającym jest drewno bądź też odpady z produkcji meblarskiej, tak popularnej w Twardogórze. Sytuacja taka wiąże się jednak z ograniczonymi możliwościami finansowymi mieszkańców (konieczność dokonania inwestycji modernizujących domowe systemy ogrzewania) oraz ich niską świadomością ekologiczną. Paleniska domowe powodują lokalne zanieczyszczenie atmosfery, głównie tlenkami węgla, dwutlenkiem siarki i benzo-A-pirenem. Jedyne badania czystości powietrza jakie przeprowadzono w Twardogórze, miały miejsce w 1998r. Wykonał je na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Badania wykazały niewielki stopień zanieczyszczenia powietrza. Zanieczyszczenia, jakie stwierdzono, określono jako charakterystyczne dla ruchu drogowego. Większych kotłowni oddziałujących na stan powietrza w Twardogórze nie ma. Wszystkie instytucje użyteczności publicznej mają wymienioną instalacje i przy ogrzewaniu korzystają z gazu.

Badania stanu wód, zarówno tych powierzchniowych jak i podziemnych, są prowadzone w laboratorium znajdującym się przy stacji SANEPID-u w Oleśnicy. Woda dostarczana mieszkańcom gminy nieznacznie przekracza dopuszczalne wskaźniki żelaza i manganu. Dlatego planowana jest budowa Stacji Uzdatniania Wody.

Jedynym źródłem hałasu w Twardogórze jest wzmożony ruch samochodowy. Hałas drogowy jest szczególnie dotkliwy dla mieszkańców – ma to związek z przebiegiem przez miasto trasy nr 4.48. Dopóki nie powstanie obwodnica o której mowa w punkcie dotyczącym systemu komunikacyjnego gminy, sytuacja prawdopodobnie nie ulegnie poprawie. Hałas przemysłowy nie stanowi uciążliwości dla mieszkańców Twardogóry.

1.2.2.2. Przyroda / tereny zielone

Całkowita powierzchnia gminy Twardogóra wynosi 16 799 ha. W tym można wyróżnić następujące tereny zielone:

- lasy i grunty leśne – 7563 ha
- łąki i pastwiska – 2 188
- zieleńce – 3 ha
- tereny zieleni osiedlowej – 1,3 ha
- tereny zieleni ulicznej – 0,9 ha

Na obszarze Twardogóry znajdują się tereny będące pod ochroną prawa. Będą to:
Rezerwaty - Torfowisko k/ Grabowa Wielkiego – 4,22 ha + otulina 22,76 ha,
obszar chronionego krajobrazu – Park Krajobrazowy Dolina Baryczy – 1283 ha (powierzchnia całkowita parku wynosi 16799 ha),
parki zabytkowe / ogrody ozdobne:

- w Goszczu – 19,74 ha + 1,96 ha stawy,
- w Grabownie Wielkim – 5,3 ha
- w Twardogórze – ogrody dworskie przy zespole szkół ponadgimnazjalnych – 2 ha.

pomniki przyrody:

- Mszyce p. Wesołka – 2 szt. Dębów,
- Gola Wielka – 2 szt. głazów narzutowych.

Na obszarze gminy znajduje się 29 ha lasów komunalnych oraz 6 649 ha lasów Administracji Lasów Państwowych, w tym 1 192 ha lasów ochronnych (ALP).

1.2.2.3. Infrastruktura techniczna

1.2.2.3.1. Oczyszczanie miasta i gminy, gospodarka odpadami

Oczyszczaniem miasta i terenów wiejskich zajmuje się Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Twardogórze (ZGKiM). Odbywa się to w sposób ręczny i przy użyciu sprzętu mechanicznego. Przy czynnościach tych pracuje 5 osób zajmujących się załadunkiem i wywozem śmieci oraz obsługą zmiatarki. W połowie 2001 roku w gminie Twardogóra wprowadzono system selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Obecnie, w ramach ww. systemu, istnieje 31 punktów (w mieście oraz przy szkołach, gdzie należy wyrzucać posegregowane śmieci. Na każdy taki punkt składają się trzy lub cztery zbiorniki. Na terenach wiejskich gminy prowadzi się selektywną zbiórkę opartą o tzw. system workowy – każde gospodarstwo domowe, które ma podpisaną umowę na odbiór śmieci z ZGKiM, nieodpłatnie otrzymuje pięć rodzajów worków (z przeznaczeniem na: szkło białe, szkło kolorowe, plastik, makulaturę i na metale). Systemem selektywnej zbiórki objęte są wszystkie wioski znajdujące się na terenie gminy. Większość gospodarstw domowych segreguje swoje odpady. Jak wynika z danych udostępnionych przez ZGKiM w niektórych miejscowościach selektywną zbiórkę prowadzi blisko 90% gospodarstw domowych. Średnio jest to blisko 60% ogółu gospodarstw domowych z terenów wiejskich gminy. Mieszkańcy miasta mają możliwość segregowania odpadów i odprowadzania ich do ww. punktów zbiorczych.

Na początku roku 2000-go w ramach prac nad “Programem Gospodarki Odpadami Komunalnymi dla Miasta i Gminy Twardogóra” przeprowadzono inwentaryzację dzikich wysypisk, doliczono się ich około 30. W ocenie pracowników UMiG sytuacja ta nie zmieniła się zasadniczo – wprowadzenie systemu selektywnej zbiórki nie wpłynęło na zwiększenie się liczby punktów nielegalnego porzucania śmieci. Można nawet powiedzieć, że świadomość w tym zakresie wzrasta i liczba dzikich wysypisk wydaje się maleć.

Zebrane odpady komunalne są wywożone na wysypisko znajdujące się w Grabownie Wielkim. Zostało ono oddane do użytku w 1995 r., jego pierwotna pojemność wynosiła 103 023,1 tys. m³. W 2000 / 2001 roku prowadzono prace nad jego rozbudową, polegające na nadbudowie obwałowań kwatery odpadów przemysłowych i komunalnych. Obecnie na obszarze wysypiska znajdują się:

- kwatera komunalna – pow. 0,7 ha, pojemność 28 tys. m³,
- kwatera przemysłowa – pow. 0,3 ha, pojemność niespełna 13 tys. m³,
- staw odciekowy – pow. 0.3 ha, pojemność 3 120 tys. m³,
- budynek socjalno – techniczny, wiata magazynowo – garażowa, brodzik dezynfekcyjny, studnie odgazowujące.

Do obsługi składowiska służy ciągnik. Odpady komunalne odprowadzane na składowisko w Grabownie Wielkim są poddawane segregacji na miejscu (w sposób ręczny). Zastosowanie selektywnej zbiórki oraz segregacji, zdaniem administratora, pozwoliło znacznie zmniejszyć ilość i objętość śmieci oraz lepiej je zagospodarować – szkło oraz sprasowany plastik są sprzedawane. Mimo powiększenia rozmiarów wysypiska (wspomniane prace związane z nadbudową) jego możliwości eksploatacyjne ciągle są ograniczone. Obecnie planuje się rozpoczęcie jego rozbudowy w roku 2005. Szacuje się, że istniejący zapas wolnego miejsca zostanie wykorzystany w ciągu najbliższych kilkunastu miesięcy. Władze gminy planują powiększenie wysypiska w Grabownie Wlk. do rozmiarów, które pozwolą na jego eksploatację przez około 5 następnych lat. Jak widać takie rozwiązanie nie zabezpieczy mieszkańców Twardogóry w perspektywie strategicznej. Należałoby zastanowić się nad najbardziej optymalnym rozstrzygnięciem tej kwestii w przyszłości.

Kolejną kwestią dotyczącą gospodarki odpadami, którą należało będzie rozstrzygnąć w najbliższych latach (a nawet miesiącach) będzie konieczność przeprowadzenia rekultywacji opisywanego wysypiska śmieci (co również zostało zapisane w Powiatowym Programie Gospodarki Odpadami ze wskazaniem terminu rozpoczęcia pierwszych robót na rok 2004).

1.2.2.3.2. Transport i łączność.

Przez teren gminy Twardogóra przebiega 153 km dróg. Z tego 68 km to drogi gminne, 69 km – powiatowe i 16 km – droga wojewódzka nr 448 relacji Milicz – Syców.

Droga wojewódzka biegnie przez centrum miasta, co powoduje liczne niedogodności takie jak: hałas, zanieczyszczenie powietrza, zwiększone ryzyko wypadków, nadmierną eksploatację nawierzchni. Aby odciążać centrum miasta należałoby wybudować 5-cio kilometrową obwodnicę tejże drogi. Plan zagospodarowania przestrzennego przewiduje tereny pod taką inwestycję. Jej bardzo wysoki koszt skutkuje tym, iż gmina samodzielnie nie jest w stanie zrealizować tego przedsięwzięcia. Alternatywą dla zredukowania skoncentrowanego w centrum miasta ruchu mogłaby być przebudowa drogi biegnącej pod wiaduktem kolejowym (ul. Wojska Polskiego). Przebudowa jest tutaj konieczna ze względu na ograniczenie, jakim jest możliwość przejazdu pod tym wiaduktem pojazdów o maksymalnej wysokości 3,3 m. W tym przypadku sytuacja komplikuje się o tyle, że w rozmowy i prace zaangażować się muszą trzy podmioty – zarządca drogi, PKP i władze gminy. To także jest inwestycja kosztowna. W Planie Zagospodarowania Aglomeracji Wrocławskiej przewidziano przeprowadzenie stosownej modernizacji na wskazanej drodze w Twardogórze – ma to związek z modernizacją całej trasy wojewódzkiej i robotami poczynionymi już częściowo na innych odcinkach tej trasy. Nie

określono jednak dotychczas konkretnych terminów, kiedy stosowne prace mogłyby się rozpocząć. Drugą możliwością mogłaby być tzw. mała obwodnica – droga wewnętrzna (ul. Partyzantów) wyłożona płytami, traktowana jako rozwiązanie doraźne. W tej sprawie od kilku lat prowadzone są rozmowy z Zarządem Dróg Powiatowych w Oleśnicy nie przynoszące, jak dotąd, spodziewanych efektów.

Drogi powiatowe na terenie gminy liczą 69 km długości. W większości są to drogi o nawierzchni bitumicznej, jednak kilka kilometrów stanowią jeszcze szlaki gruntowe. Ta kategoria tras prowadzi w kierunkach na Oleśnicę i Trzebnicę. Biegają one także przez obszar miasta, np. ul. Wrocławska, Lipowa, Trzebnicka i in.. Znajdują się one pod administracją Zarządu Dróg Powiatowych w Oleśnicy. W ciągu minionych 3 lat wykonano pewne prace remontowe oraz nowe inwestycje drogowe – polegały one na budowie kilku kilometrów dróg (niektóre są w trakcie realizacji). W najbliższym okresie czasu roboty remontowo budowlane planowane przez ww. podmiot objąć mają: odcinek drogi Łaziska – Brzeziny (docelowo 2,7 km), odcinek Nowa Wieś Goszczańska – Goszcz (ok. 2,5 km), budowę chodników w Grabownie Wlk.

Drogi gminne liczą 68 km; z tego 20 km znajdujących się na obszarze miasta posiada nawierzchnie bitumiczne. Znaczącą ich część, bo aż około 70% stanowią drogi gruntowe. Ich stan jest oceniany jako niedostateczny. Około 30 km wymaga przeprowadzenia robót nawierzchniowych. Wynika to przede wszystkim z dużego ich obciążenia przy cząstkowych tylko remontach. W samym mieście i w niektórych wioskach należałoby kilkanaście odcinków dróg zbudować, a na kilkunastu przeprowadzić gruntowną renowację. Dotyczy to przykładowo takich miejscowości jak Sosnówka, Drogoszowice, Chelstów, Sądrożyce, Olszówka. W przypadku tych miejscowości udało się również uregulować status terenowo-prawny gruntu, który bywa często przeszkodą w realizacji konkretnych przedsięwzięć. Stan sieci drogowej ma dla tych miejscowości kluczowe znaczenie z punktu widzenia przyciągnięcia do Twardogóry ludzi, którzy mogliby się tutaj osiedlić. Nie bez znaczenia jest także fakt, że to właśnie na terenach wiejskich gminy rozmieszczona jest duża część firm produkcyjnych.

Plan inwestycji na najbliższe miesiące i lata przewiduje prace modernizacyjne lub budowlane na następujących odcinkach dróg:

- Sądrożyce – Chelstów (ok.600m),
- Dąbrowa (1300 m)
- Twardogóra – ulice: Wołodyjowskiego, Zbyszka, Jagienki, Kmicica, Zagłoby, Boczna – Stolarska, (przy drogach tych wykonano już pełną infrastrukturę, brakuje jedynie nawierzchni i chodników).

Ponadto gmina zgłosiła następujące potrzeby (w sumie około 14 km) w zakresie budowy dróg transportu rolnego do Dolnośląskiego Biura Geodezji i Terenów Rolnych celem zdobycia dofinansowania (niektóre ze wskazanych poniżej odcinków zawarte zostały w planie inwestycyjnym gminy). Będą to następujące odcinki:

- Olszówka (1000 m),
- Grabowo Wlk. – wysypisko (720 m),
- Olszówka – Trzy Chałupy (2100 m),
- Sądrożyce – Chelstówek (612 m),
- Domasławice (1400 m),
- Bukowinka – Białe Błoto (760 m),
- Drogoszowice – Kolonia Sosnówka (3500 m),
- Chelstów – Sądrożyce (2000 m),
- Chelstów – Drogoszowice (1500 m).

Ponadto planuje się także budowę chodników (poza wskazanymi powyżej ulicami w Twardogórze) w mieście przy następujących ulicach: Krzywa, Batorego, Słowackiego, Asnyka, Prusa, Przyjaciół Żołnierzy, Norwida, Kraszewskiego, Kilińskiego, Rzemieślnicza, Dębowa, Topolowa Akacyjowa, Sportowa, Bukowa, Kasztanowa, Wierzbowa i Polna.

W perspektywie kilku przyszłych lat planuje się także w Twardogórze rewaloryzację Rynku – po odnowieniu elewacji budynków otaczających Rynek, oraz wymianie sieci biegnących przez ten teren planuje się wymianę istniejącej nawierzchni drogowej na kamienny (szlachetny) materiał.

Na jakość dróg wpływa także ich “otoczenie”, czyli: chodniki, parkingi, rowy, stacje paliw itp. Pod tym względem odnotowano duże niezadowolenie ludności. Budowa ciągów pieszych konieczna jest w znacznej części samego miasta. Także na wioskach potrzeby są duże, zwłaszcza w pasie dróg powiatowych (około 60% dróg biegnących powinno mieć chodniki). Obecnie problem ten jest uregulowany częściowo tylko w Grabownie Wlk. (tam też powiatowe służby planują kontynuować prace związane z budową chodnika).

Jeśli chodzi o miejsca parkingowe, to w mieście jest ich kilkadziesiąt i stan taki wydaje się być zadawalający. Trzeba jednak mieć na uwadze, że w dłuższej perspektywie potrzeba taka może zaistnieć. Obecnie planuje się zorganizowanie miejsc parkowania przy Placu Piastów – wokół Sanktuarium – konieczność taka wiąże się z ruchem pielgrzymkowym do tego miejsca. Docelowo ma tam powstać około 70 miejsc parkowania.

Pojawia się także kwestia parkingów leśnych – które nie wchodzą w zakres administrowania gminy. Chociaż jest to zadanie powiatu i zarządców lasów państwowych i prywatnych to władze lokalne powinny mieć je na uwadze, zważywszy specyfikę produktu

turystycznego jaki może zaoferować Twardogóra przyjezdnym bądź też przejeżdżającym turystom. Parkingi takie – odpowiednio zagospodarowane – mogą stać się wizytówką gminy ułatwiającą pobyt na jej obszarze.

Na terenie Twardogóry są oznaczone ścieżki rowerowe. Planuje się też ich wytyczenie w sytuacjach, kiedy będą powstawały nowe drogi. Przy już istniejących ciągach komunikacyjnych, zwłaszcza w centrum miasta, jest to niemożliwe do zrealizowania (brak wolnej przestrzeni) lub pociągałoby to za sobą bardzo duże nakłady.

Istnieją plany rozbudowy tej infrastruktury w oparciu o środki europejskie. Inicjatywę taką podjęły władze powiatowe. Planuje się realizację projektu, który obejmować ma obszar całego powiatu. W połowie maja 2004 podpisano porozumienie o współpracy pomiędzy ośmioma gminami wchodzącymi w skład powiatu oraz władzami powiatowymi, dotyczące utworzenia sieci ścieżek rowerowych na obszarze tych właśnie gmin. I etap planowanego przedsięwzięcia obejmować ma wytyczenie szlaków oraz opracowanie i wydanie folderu prezentującego tę sieć. W II etapie prac planuje się budowę dodatkowych ścieżek tak, aby istniejący układ „dróg” rowerowych był kompletny, aby odzwierciedlał faktyczne potrzeby w opisywanym zakresie. Prace podjęte w ramach projektu dotyczyły będą sieci ścieżek rowerowych usytuowanych wzdłuż dróg powiatowych.

1.2.2.3.3. Transport zbiorowy.

Twardogóra leży niedaleko głównych (licznie uczęszczanych) szlaków komunikacyjnych. Z jednej strony jest to atut gminy, z drugiej rodzi to wiele komplikacji. Transport zbiorowy zapewniają autokary PKS Oleśnica i PKS Syców oraz inne obsługujące linie dalekobieżne. Najłatwiej z Twardogóry dostać się do Sycowa i do Oleśnicy. Brakuje dostatecznej ilości bezpośrednich połączeń z Wrocławiem, co wydaje się być ważne w strategicznej perspektywie rozwoju gminy. Bezpośredniego dojazdu do Wrocławia nie zapewnia także kolej. Z Twardogóry koleją można podróżować w kierunku Oleśnicy (i dalej na Wrocław) i Ostrowa Wielkopolskiego. Z Grabowna Wielkiego dodatkowo w stronę Krotoszyna.

1.2.2.3.4. Zaopatrzenie w wodę.

Gmina Twardogóra jest wyposażona w 123 km sieci wodociągowej pokrywającej 98% jej obszaru. Z tego 23,4 km na terenie miasta (dane za 2004 r.). Dostarczana woda pochodzi z 5 studni głębinowych znajdujących się w Chełstowie, Grabownie Wielkim, Sosnówce. Ich sumaryczna wydajność eksploatacyjna wynosi 251 m³ na dobę. Z danych uzyskanych w Zakładzie Wodociągów i Kanalizacji w Twardogórze wynika, że niniejsza sieć wodociągowa obejmuje swym zasięgiem 11 968 mieszkańców, co stanowi 92,5 % ogółu ludności zamieszkującej gminę. Z systemu zbiorowego zaopatrzenia w wodę nie korzysta jeszcze nieco ponad 7% mieszkańców gminy. Sytuacja taka ma ulec zmianie do roku 2006. Wtedy właśnie planuje się zakończyć wodociągowanie gminy. Roboty przewidywane na najbliższe miesiące obejmować będą doprowadzenie wody do następujących odcinków (punktów) wodociągu:

- Brzeziny Jezioro,
- Olszówka – Gola Mała – Trzy Chałupy – Kuźnia Goszczańska (II etap prac, inwestycja wsparta środkami uzyskanymi w ramach funduszu SAPARD),
- Zakrzów – Drożdżecin (ok. 3 km),
- Będzin – Grabek – Pajęczak – Poręby,
- Świniary (1,5 km),
- Bukowinka (5,5 km),
- Gola Wielka (7 km),
- Kolonia Grabowo.

Inną znaczącą inwestycją, której realizacja zostanie rozpoczęta w tym roku, będzie budowa Stacji Uzdatniania Wody (wraz z odbudową ujęcia wody i rurociągiem przesyłowym) w Sądrożycach. Środki na realizację tego projektu pochodzą m.in. z funduszu SAPARD.

Istotnym problemem jest jakość wody pitnej. Mimo, tego iż woda odpowiada standardom wody pitnej i używanej do celów spożywczych, w opinii mieszkańców jej jakość jest niedostateczna. Badania odnotowują zwiększony poziom zawartości żelaza i manganu. Ważnym przedsięwzięciem wymagającym niezwłocznego sfinalizowania jest unowocześnienie urządzeń służących uzdatnianiu wody.

Zakład Wodociągów odnotowuje spore straty na sieci. Nie zostały one jak dotychczas precyzyjnie zdiagnozowane. Ubytki między innymi związane są z przepłukiwaniem (czyszczeniem) zażelazionych rur. Sytuacja taka ulegnie zmianie w momencie oddania do eksploatacji stacji uzdatniania wody w Sądrożycach realizacja tej inwestycji nastąpi w maju 2004) Budowa wskazanej stacji uzdatniania wody przyczyni się także do podniesienia jakości dostarczanej mieszkańcom wody pitnej.

Niektóre starsze sieci administrowane przez ZWiK wymagają wymiany – ale nie jest to priorytetowy problem do rozwiązania.

Średnie, roczne zużycie wody przez odbiorców przemysłowych na terenie gminy wynosiło w latach 80-tych ok. 150 tys. m³/rok, w roku 2000 równało się 50 tys. m³/rok, a aktualnie kształtuje się na poziomie 30 tys. m³/rok. Podobnie spadło zużycie wody na cele bytowo - gospodarcze z 408 tys. m³ .rok w 2000 roku na 367 m³ .rok w roku 2003.

1.2.2.3.5. Usługi kanalizacyjne.

Gmina Twardogóra posiada 21 km sieci kanalizacyjnej, rozmieszczonej głównie na terenie miasta, tworzącej jeden system kanalizacyjny. Do systemu tego dołączone są (częściowo) miejscowości położone w bezpośrednim sąsiedztwie Twardogóra - Moszyce (400 m kanalizacji), Sądrożyce (500 m), Osiedle (1000 m). Sieć znajdująca się w centrum Twardogóry (około 11 km) jest przestarzała, jej największym mankamentem jest ogólnospławność. Obecnie istniejąca sieć kanalizacyjna obejmuje swym zasięgiem 6 885 osób, co przekłada się na 53% ogółu mieszkańców gminy. Nie jest to niski odsetek kanalizacji, należy jednak pamiętać o tym, że dotyczy to prawie wyłącznie mieszkańców miasta. Prace w zakresie kanalizacji gminy prowadzone w dalszej kolejności dotyczyć będą terenów wiejskich gminy, co wiązało się będzie z wysokimi nakładami finansowymi. Najnowsza koncepcja rozbudowy sieci kanalizacyjnej (dla której w połowie maja 2004 opracowano studium wykonalności) na obszarze gminy Twardogóra przewiduje budowę nowej oczyszczalni ścieków w Nowej Wsi Goszczańskiej (oraz sukcesywną rozbudowę sieci) obsługującej docelowo wszystkie większe sołectwa.

Przewidywane na najbliższe miesiące roboty w zakresie rozbudowy sieci kanalizacyjnej (sanitarnej i deszczowej) obejmować będą następujące ulice w Twardogórze: Klonową, Akacjową, Sportową, Polną, Wierzbową, Bukową, Kasztanową oraz łącznik Rzemieślnicza - Kilińskiego. Obecnie gmina posiada mechaniczno - biologiczną oczyszczalnię ścieków, której projekt pochodził z 1975 roku, a oddaną do użytku w 1982 r. Docelowa przepustowość oczyszczalni wynosi 3770 m³ / dobę. Obecnie ilość oczyszczanych ścieków doprowadzanych siecią kanalizacyjną wynosi średnio 1100 m³ / dobę (w roku 2000 było to 1300 m³ / dobę). Istnieje zatem znaczna rezerwa, jeśli chodzi o jej możliwości przerobowe. Jednakże pozwolenie wodno-prawne na eksploatację oczyszczalni oraz na odprowadzanie ścieków komunalnych do rzeki Skoryni określono na poziomie 1350 m³ /d. Obecnie ZWiK stara się o zwiększenie możliwości odprowadzania ścieków w ww. pozwoleniu.

1.2.2.3.6. Zaopatrzenie energetyczne

1.2.2.3.6.1. Energia ciepła.

Energetyka ciepła stanowi margines w energetycznym zasilaniu gminy. Twardogóra nie posiada rozwiniętego zbiorowego systemu zaopatrującego w ciepło służące ogrzewaniu mieszkań i dostarczającego ciepłą wodę. Mieszkania wyposażone w sieć c.o. to przede wszystkim te, które znajdują się w zarządzie Twardogórskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Z usług lokalnej kotłowni olejowej korzysta 6 budynków. Ponadto małe kotłownie posiadają ZGKiM i Spółdzielnia Mieszkaniowa "Wrzos". Stan techniczny istniejących urządzeń należy ocenić jako zadowalający.

Dominująca część zasobów mieszkaniowych jest zasilana w oparciu o indywidualne systemy grzewcze, pod postacią pieców opalanych węglem, koksem (część zasobów komunalnych w mieście) lub przy wykorzystaniu innych nośników energii. Sytuacja ta powoduje, iż niska emisja jest znaczącym problemem ekologicznym na zurbanizowanych terenach gminy. Zakłady produkcyjne działające na terenie gminy posiadają własne źródła zaopatrzenia energetycznego.

Władze samorządowe i inni zarządcy zasobów mieszkaniowych nie posiadają konkretnych planów rozbudowy istniejącego systemu. Na terenie nieruchomości należącej do byłych zakładów Fiat Auto Poland znajduje się kotłownia, która w perspektywie mogłaby być zaczątkiem większego systemu zasilania energetycznego, tym bardziej iż jej moc wynosi ok. 2100 kW. Plany takie wiążą się z poważnymi nakładami, ale w efekcie mogłyby doprowadzić do znacznego odciążenia środowiska naturalnego. Kwestia ta powinna zostać rozważona w gminnym audycie energetycznym.

1.2.2.3.6.2. Zaopatrzenie w gaz.

W 2002 r. rozpoczęto gazyfikację gminy Twardogóra. Obecnie gaz dostarczany jest do miejscowości: Twardogóra, Chełstówek, Sądrożyce, Nowa Wieś Goszczanska, Grabowo Wielkie, Goszcz, Mszyce. Gaz dostarczany mieszkańcom gminy odbierany jest za odcinkiem pomiarowym U1 zlokalizowanym na terenie nieczynnej kopalni Brzostowo koło Nowej Wsi Goszczańskiej. Do układu pomiarowego gaz doprowadzany jest siecią PGNiG z Kopalni Gazu Ziemnego Czeszów – Bogdaj – Uciechów zlokalizowanej w miejscowości Czeszów (gmina Zawonia). Siecią gazową na terenie gminy Twardogóra zarządza Gazowe Pogotowie Techniczne PETRICO S.A. Obszar Twardogóra.

Na obszarze gminy rozmieszczone jest 74 km gazociągu (40,2 km w Twardogórze i 33,8 km na obszarach wiejskich). Na tym terenie PETRICO S.A. posiada sieć średniego ciśnienia, obsługiwaną przez dwie stacje redukcyjne:

I stopnia $Q = 3000 \text{ Nm}^3/\text{h}$ (lokalizacja na terenie kopalni Brzostowo przy Nowej Wsi Goszczańskiej,

II stopnia zlokalizowana przy Gimnazjum w Twardogórze.

Obecnie zgodnie z informacjami uzyskanymi od Gazowego Pogotowia Technicznego PETRICO S.A. Obszar Twardogóra sieć średniego ciśnienia przekłada się na 220 przyłączy do budynków mieszkalnych i 102 gospodarstwa domowe korzystające ze zbiorowego gazociągu. Średnie roczne zużycie gazu jest niewielkie – wynosi 300 tys. m^3 . Zainteresowanie mieszkańców instalowaniem sieci gazowniczej do celów bytowych jest oceniane jako umiarkowane. Może to być spowodowane jeszcze bardzo małą świadomością związku użytkowania gazu ziemnego z ekologią, bezpieczeństwem, komfortem i kosztami eksploatacji a także niewielkimi możliwościami finansowymi mieszkańców.

1.2.2.3.7. Własność nieruchomości

1.2.2.3.7.1 Komunalne zasoby mieszkaniowe.

Zasobami mieszkaniowymi gminy Twardogóra zarządza Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (ZGKiM), a w jego ramach Rejon Obsługi Mieszkańców (ROM). ZGKiM administruje obecnie 195 budynkami mieszkalnymi, co przekłada się na 705 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej ponad 30 964 m². Budynki te zamieszkuje 2 074 osoby. Na jedno mieszkanie przypada średnio 3,1 osoby, a na jedną osobę – 14,9 m²; przeciętna wielkość mieszkania to 47,2 m². Garaże i komórki wchodzące w skład zasobów, którymi administruje ZGKiM to nieco około 5 tys. m².

Budynki, o których mowa nie należą do najlepiej wyposażonych. Do wszystkich doprowadzone są jedynie prąd i woda. Tylko niektóre z nich podłączone są do sieci centralnego ogrzewania pochodzącej z minikotłowni obsługiwanej przez mieszkańców jednego z budynków, którzy z własnej inicjatywy wypracowali taką formę ogrzewania swoich mieszkań. Minikotłownia zaspokaja potrzeby 18 rodzin (ok. 1000 m²).

Tabela. Charakterystyka komunalnych zasobów mieszkaniowych w gminie Twardogóra w latach 2001 - 2003.

Wyszczególnienie	2001	2002	2003
Liczba budynków mieszkalnych	194	194	195
Liczba lokali mieszkalnych	661	727	705
Liczba lokali użytkowych	76 (4333 m ²)	76	76
Pow. eksploatacyjna ogółem (lokale użytkowe + mieszkalne)	35 584 m ²	35 297 m ²	37 201 m ²
Pow. lokali mieszkalnych	30 251 m ²	30 964 m ²	32 867 m ²
Przeciętna wielkość mieszkania	~47 m ²⁷	~47 m ²	~47 m ²
Ogółem liczba lokali mieszkalnych wykupionych	150	165	195

Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Rejonie Obsługi Mieszkańców (ZGKiM).

Stan techniczny komunalnych zasobów mieszkaniowych Twardogóry budzi liczne zastrzeżenia. Przede wszystkim trzeba jednak zwrócić uwagę na to, że są to budynki stare - najnowszy pochodzi z 1974 r. Tylko kilka budynków przeszło generalne remonty. Prace remontowe prowadzone w ciągu minionych lat miały charakter zabezpieczający i polegały na remontach dachów, klatek itp. W znacznej części budynków administrowanych przez ZGKiM należy przeprowadzić gruntowne przebudowy od wymiany instalacji poprzez docieplenia, wymianę stolarki okiennej, naprawę dachów, aż po odnowę elewacji.

Dotychczas wykupiono 195 lokali mieszkalnych należących do zasobu administrowanego przez ROM. Mieszkańcy, którzy wykupili lokale mieszkalne od Gminy, są obecnie zrzeszeni w 68 Wspólnotach Mieszkaniowych. Administratorem jest Dyrekcja Wspólnot Mieszkaniowych. Patrząc na skalę zainteresowania wykupem zasobów komunalnych należy stwierdzić, że jest ona niewielka. Na przestrzeni ostatnich lat rocznie sprzedawanych jest kilka / kilkanaście mieszkań. Zainteresowanie mieszkańców Twardogóry otrzymaniem przydziału na lokale mieszkalne z zasobów gminy jest spore, obecnie (po zrewidowaniu i uaktualnieniu wymaganych danych) na liście oczekujących znajduje się 36 rodzin. Na przestrzeni minionych trzech lat przydzielono 27 tego typu mieszkań oczekującym rodzinom. Jest to znacznie większa ilość niż w latach dziewięćdziesiątych, kiedy to przydzielono 25 takich lokali. Obecnie możliwość uzyskania

przydziału mieszkaniowego z gminnego zasobu pojawia się dopiero w momencie, kiedy któreś z mieszkań zostanie zwolnione.

Lokale użytkowe będące własnością gminy zajmują łączną powierzchnię 4 333 m². Wśród 76 lokali większość stanowią sklepy bądź różnego rodzaju punkty usługowe, niektóre z nich to: biblioteki (3 szt.), punkty opieki zdrowotnej, kilka garaży, baza magazynowa, niektóre świetlice wiejskie. Od czterech lat polityką najmu lokali użytkowych zajmuje się Urząd Miasta i Gminy poprzez ustalanie budżet gminy. Decyzją rady miejskiej część dochodów przeznaczana jest na dotacje celowe dla ZGKiM z przeznaczeniem na remont budynków komunalnych rewaloryzując rynek. Ponadto ok.. 20000 zł rocznie przeznaczana jest na poprawę jakości funkcjonowania obiektów na terenie gminy.

Władze gminne jak na razie nie prowadzą sprzedaży lokali ich najemcom, uznając tę formę dochodów własnych za stałe i pewne źródło zarobku.

1.2.2.3.7.2 Zasoby spółdzielcze.

Pod zarządem Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko - Własnościowej w Twardogórze znajduje się 10 budynków mieszkalnych, obejmujących 385 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej ponad 19 tys. m². Budynki te zamieszkuje około 1400 osób. Na jedno mieszkanie przypada średnio 3,6 osoby, a na jedną osobę - 13,5 m²; przeciętna wielkość mieszkania to 49,3 m².

Budynki pod zarządem spółdzielni mieszkaniowej nie są wyposażone we wszystkie media. Mieszkańcy Twardogóry szczególnie dotkliwie odczuwali brak gazu, ale ostatecznie działania dotyczące gazyfikacji gminy przełamują ten niekorzystny stan. Nie wszystkie mieszkania spółdzielcze są wyposażone w centralne ogrzewanie i ciepłą wodę – część z nich jest podłączona do spółdzielczej ciepłowni opalanej olejem (stąd też pochodzi ciepła woda), pozostała część (4 budynki) to domy ogrzewane przez indywidualne piece. Istotną niedogodnością jest brak w mieście rozdzielczej sieci kanalizacyjnej co powoduje, podczas występowania obfitych opadów, podmywanie piwnic budynków mieszkalnych.

Ogólnie stan budynków oceniono jako niezadowolający. Nie są one stare (najstarszy budynek ma 35 lat, najnowszy – 11), ale dotychczas nie prowadzono w nich stosownych remontów (np. dociepleń czy wymiany instalacji, dachów, stolarki okiennej itp.), które pozwoliłyby podnieść ich standard. Spółdzielnia od ponad dziesięciu lat nie wybudowała ani jednego nowego budynku i w przyszłości nie przewiduje wzrostu zasobów mieszkaniowych. Świadczy to o małej dynamice budownictwa spółdzielczego na terenie gminy. Popyt na nowe mieszkania jest zaspokajany poprzez rozwój budownictwa jednorodzinnego.

Lokale użytkowe wydierżawiane przez spółdzielnię obejmują około 480 m². Spółdzielnia posiada jeszcze wolny zasób takich powierzchni. W jej zasobach znajduje się także 27 garaży. Zapotrzebowanie na dodatkowe garaże oszacowano na około 70 sztuk. Zarząd nie wyklucza w najbliższym czasie realizacji takiej inwestycji.

Jeśli chodzi o wykup mieszkań, to w przypadku Twardogóry proces ten jest zaawansowany – blisko $\frac{3}{4}$ spółdzielców posiada spółdzielcze własnościowe prawo do swoich mieszkań. Kilka wniosków jest w trakcie procedury przekształcania prawa własności. Spółdzielcy nie powołali żadnej wspólnoty mieszkańców – wszystkie sprawy zarządzania leżą w gestii administracji spółdzielczej.

1.2.2.3.7.3 Zasoby Spółdzielni Mieszkaniowej “Wrzos”.

Na terenie gminy Twardogóra funkcjonuje jeszcze jeden podmiot “zaspokajający” pewną część zbiorowych potrzeb w zakresie mieszkalnictwa, jest to Spółdzielnia Mieszkaniowa “Wrzos” w Grabownie Wielkim. Spółdzielnia ta utworzona została w 1997 r. (na mocy ustawy o własności rolnej skarbu państwa) przez właścicieli mieszkań wykupionych, w budynkach po byłym osiedlu popegeerowskim, od Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, specjalnie dla sprawowania zarządu wspólnot powstałych z mocy prawa. Administruje ona 5 budynkami z 80-ciu lokalami mieszkalnymi o ogólnej powierzchni mieszkalnej 3 817 m², zamieszkiwanej przez 320 osób. Zatem średnia wielkość mieszkania to 47,7 m², a na jedną osobę przypada 11,9 m² (bardzo niski wskaźnik). Budynki pochodzą z 1974 r. i wyposażone są tylko w najbardziej podstawowe media – wodę, prąd, kanalizację i c.o. Przeprowadzono w nich wymianę instalacji c.o. i elektrycznej. W 2000 r. dokonano wymiany pokryć dachów, rynien i instalacji odgromowych. Stan budynków oceniany jest jako zadowalający. Wymagają one jednak jeszcze pewnych inwestycji. Spośród 80 mieszkań wykupionych jest 79. Ich mieszkańcy powołali wspólnoty, z którymi spółdzielnia ma podpisane umowy o zarządzaniu. Współpraca oceniana jest jako poprawna. Spółdzielnia nie przewiduje rozbudowy swoich zasobów.

Około 25% mieszkańców gminy Twardogóra zamieszkuje bądź to w zasobach komunalnych należących do gminy, bądź w mieszkaniach spółdzielczych (w większości wykupionych). Widać więc, że dominuje tutaj mieszkalnictwo jednorodzinne – blisko $\frac{3}{4}$ ludności gminy zamieszkuje we własnych domkach jednorodzinnych.

1.2.2.3.8. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego

Na terenie Gminy Twardogóra można znaleźć kilkanaście interesujących obiektów stanowiących niewątpliwie elementy dziedzictwa kulturowego, jakie funkcjonująca obecnie wspólnota lokalna odziedziczyła po przodkach (bądź naturze). Znaczna większość takich obiektów znajduje się w nienajlepszym bądź wręcz złym stanie technicznym, a o niektórych można nawet powiedzieć, że w katastrofalnym. Renowacja tego typu obiektów przerasta możliwości finansowe ich administratorów (np. gminy, władz powiatowych czy kościelnych), dlatego konieczne jest jak najaktywniejsze poszukiwanie zewnętrznych środków finansowych pozwalających zachować je w dobrym stanie także dla przyszłych pokoleń oraz dla podniesienia atrakcyjności całej gminy. Zaliczyć tutaj można takie obiekty jak:

Pałac barokowy w Twardogórze (koniec XV w.) wraz z resztkami fosy, obwarowań ziemnych oraz parkiem itd. Obecnie znajduje się tam Zespół Szkół Zawodowych. Obiekt ten, ze względu na to, że znajduje się w nim szkoła nie jest w najgorszym stanie.

Kościół pod wezwaniem Św. Trójcy („polski”, „dolny”, „ewangelicki”) w Twardogórze (obecna konstrukcja kościoła pochodzi z pierwszej połowy XVIII w.). Obiekt ten jest w bardzo złym stanie.

Kościół p.w. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych (tzw. „górny”). Pochodzący z końca XVII w. Dzisiejszy kształt nadała mu odbudowa po pożarze z 1873 r. Obecnie w kościele tym znajduje się sanktuarium maryjne ze słynną figurką Matki Boskiej z Dzieciątkiem, stanowiącą miejsce licznych pielgrzymek. Kościół jest w dobrym stanie jednak ze względu na jego walory turystyczne należałoby uczynić go miejscem łatwo dostępnym dla turystów. Należałoby zadbać o utworzenie wokół sanktuarium miejsc parkingowych, lokali gastronomicznych, ogólnie dostępnych szaletów itp.

Rynek wraz z Ratuszem. Jest to zespół kilkunastu kamienic pochodzących z drugiej połowy XIX w. bądź początków XX w. (z kilkoma starszymi wyjątkami) mających formy eklektyczne i secesyjne. Część kamienic nie jest w dobrym stanie technicznym jednak cały czas sukcesywnie prowadzi się roboty elewacyjne itd. Upiększeniu opisywanej części gminy przyczyni się niewątpliwie planowana rewaloryzacja Rynku.

Zespół pałacowo – parkowy z pierwszej połowy XVIII w. w Goszczu. Pałac Reichenbachów - jedyny na Śląsku zespół pałacowo – parkowy w stylu rokokowym. Poza samymi zabudowaniami są tu jeszcze: interesujące bramy wjazdowe (stosunkowo dobrze zachowane), późnobarokowy kościół dworski, mauzoleum Reichenbachów (1826). Ze świetności tego dworu pozostały ruiny oraz zamieszkałe obecnie budynki gospodarskie i kościół. Obiekt jest w bardzo złym stanie.

Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Grabownie Wielkim z 1850 r. Obiekt ten jest w nienajgorszym stanie technicznym, wymaga jednak jeszcze pewnych prac konserwatorskich.

Drewniany kościół o cechach gotyckich p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego (1655 r.) w Grabownie Małym. Jest to jeden z niewielu tego typu obiektów na Dolnym Śląsku. Dobrze zachowany.

Drewniany kościółek p.w. św. Idziego, w Chelstowie, z 1695 r. (wnętrze z XVIII w.). Dobrze zachowany.

Wymienione obiekty stanowią najbardziej reprezentatywne dla gminy Twardogóra elementy dziedzictwa kulturowego. Nie wyczerpują jednak długiej listy, którą możnaby w tym miejscu przytoczyć. Wszystkie miejsca i rzeczy, które stanowią o tożsamości mieszkańców Twardogóra i okolic, które przez wieki tworzyły historię tego obszaru, należy objąć należytą opieką i starać się o pozyskiwanie środków finansowych na ich rekonstrukcję, odnowę bądź konserwację.

1.2.2.3.9. Identyfikacja problemów

Podstawowe problemy, jakie można wyróżnić na płaszczyźnie sfery ekologiczno – przestrzennej dotyczą stanu infrastruktury technicznej gminy Twardogóra. W tym zakresie do zasadniczych potrzeb zaliczyć należy:

- Rozwój sieci kanalizacyjnej oraz dostosowanie systemu oczyszczania ścieków do faktycznych potrzeb mieszkańców.
- Doskonalenie systemu komunikacyjnego na obszarze Twardogóry. Problemy z zakresu drogownictwa wiążą się zarówno z niezadowalającą jakością większości dróg gminnych, jak też z niedostatecznym stanem (jakościowym i ilościowym) infrastruktury towarzyszącej rozwiązaniom komunikacyjnym. Dotyczy to przede wszystkim braku chodników na zabudowanych terenach wiejskich oraz ścieżek rowerowych.

Istotną kwestią jest niewystarczająca ilość parkingów i to przede wszystkim leśnych, przy których brakuje stosownej infrastruktury pozwalającej na wykorzystanie ich jako atrybutu przyciągającego turystów.

Istotnym problemem, w perspektywie strategicznej, może się również okazać fakt, że możliwości eksploatacyjne wysypiska w Grabownie Wlk. ulegają stopniowemu wyczerpaniu. Fakt objęcia obszaru całej gminy systemem selektywnej zbiórki z całą pewnością przyczyni się do ograniczenia objętości odprowadzanych na wysypisko odpadów, jednak w świetle szacunków

administradora eksploatowane obecnie części wysypiska należało będzie zamknąć oraz poddać rekultywacji. Planuje się także rozbudowę o kolejną kwaterę.

Niedostateczne zainteresowanie mieszkańców korzystaniem z gazu jako podstawowego źródła energii cieplnej.

Zły stan komunalnych zasobów mieszkaniowych w gminie. Większość gminnego zasobu mieszkaniowego wymaga remontów, bardzo często gruntownych.

Istotną kwestią jest utrzymanie w należyтым stanie obiektów dziedzictwa kulturowego, zarówno ze względów edukacyjnych dla przyszłych pokoleń, jak też dla przyciągnięcia na teren gminy turystów.

Czystość środowiska naturalnego gminy nie budzi większych zastrzeżeń. Należałoby jednak w większym zakresie popularyzować stosowanie gazu ziemnego do ogrzewania mieszkań. Stałej popularyzacji wymaga również prowadzenie przez miejscową ludność selektywnej zbiórki odpadów i zachęcanie jeszcze nie zaangażowanych grup. Istotne okazać się może zwrócenie większej uwagi / środków na edukację ekologiczną prowadzoną wśród mieszkańców gminy.

1.2.3 Sfera gospodarcza

1.2.3.1 Struktura gospodarki lokalnej.

Do najważniejszych i największych zakładów przemysłowych na terenie Twardogóry należą zakłady:

- Fabryka Mebli BODZIO - Goszcz, - produkcja mebli,
- Ilpea – produkcja uszczelek do chłodziarek. (ok. 150 pracowników)
- Spółdzielnia SPAMEL - branża elektryczna (ok. 300 pracowników).
- Wśród ważnych dla gospodarki lokalnej zakładów wymienić należy:
- Zakład Produkcyjny TAPPOL - produkcja tworzyw sztucznych,
- Zakład Tworzyw Sztucznych DREWPLAST- produkcja tworzyw sztucznych,
- Stolarstwo Meblowe s.c. GAŁA - produkcja mebli.

(usunięto dwa zakłady)

Specyfiką gminy jest to, że na jej terenie zdecydowana większość podmiotów gospodarczych stanowią małe zakłady produkcyjne zatrudniające 5- 10 osób. Dominującą branżą jest produkcja mebli (stolarstwo, tapicerstwo). W tej gałęzi gospodarki lokalnej funkcjonuje około 300 podmiotów. Meble są głównym i rozpoznawalnym produktem Twardogóry.

Istotną rolę w strukturze gospodarki gminy odgrywa produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych (a także ich przetwarzanie). Na terenie gminy występują także zakłady i podmioty zajmujące się budownictwem, remontami, naprawą samochodów itp.

Analizując strukturę gospodarczą Twardogóry warto wspomnieć fakt, że wszystkie niezbędne materiały, produkty i półprodukty potrzebne do produkcji meblarskiej są wytwarzane lub dostarczane przez rodzime zakłady i rzemieślników.

Gmina po wyprowadzce w 2002 roku fabryki Bosch, wciąż nie ma tak znaczącego inwestora. Pewną nadzieję stanowi włoska firma Ilpea, która produkuje uszczelki do urządzeń chłodniczych . W tej chwili zatrudnia 70 osób i zapowiada dalsze inwestycje.

Na terenie gminy miejsko – wiejskiej Twardogóra funkcjonuje obecnie 747 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w ewidencji działalności gospodarczej Urzędu Miasta i Gminy. Zmiany ilości podmiotów gospodarczych w przeciągu ostatnich 3 lat kształtowały się następująco:

- W 2001 roku zarejestrowało się 157 podmiotów gospodarczych i wyrejestrowało 160
- W 2002 roku zarejestrowało się 68 podmiotów gospodarczych i wyrejestrowało 68
- W 2003 roku zarejestrowało się 71 podmiotów gospodarczych i wyrejestrowało 60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Twardogóra

Jak widać z powyższego zestawienia, liczba podmiotów gospodarczych wzrosła dopiero w ostatnim roku. Powyższe wskaźniki wiążą się prawdopodobnie z koniunkturą gospodarczą kraju, która w najbliższych latach rysuje się dość korzystnie.

Tabela – Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w KRUPGN REGON*

	2000	2001	2002
Ogółem	871	840	862
Sektor publiczny	21	18	22
Sektor prywatny	850	822	840
Jednostki budżetowe	15	15	19
Spółki prawa handlowego	9	13	17
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	5	6	4
Osoby fizyczne	732	711	724
Przedsiębiorstwa państwowe	0	0	0

*bez jednostek lokalnych

Jak wynika z tabeli, nastąpił regres rozwoju sektora prywatnego w porównaniu do lat dziewięćdziesiątych. Prawdopodobnie zaważył tutaj czas dekonunktury gospodarczej kraju w ostatnich latach.

Tabela - Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w KRUPGN REGON według sekcji*

	2000	2001	2002
Ogółem	871	842	862
Przemysł	330	303	302
Budownictwo	53	48	45
Handel i naprawy	225	227	241
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	22	22	22
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	71	75	80
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	14	12	14

*bez jednostek lokalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

Na podstawie powyższych wyników obserwuje się spadek liczby podmiotów działających w przemyśle. Może to zwiastować ograniczenie specjalizacji stolarsko – tapicerskiej w Twardogórze. Uwidacznia się także wzrost ilości firm w sekcji handel i naprawy. Oznacza to aktywność małych, jednoosobowych podmiotów gospodarczych szukających szansy dla siebie na rynku w dziedzinie usług.

1.2.3.2 Rolnictwo i leśnictwo

Jak wskazują wyniki Spisu Rolnego 2002 roku, największą grupą gospodarstw rolnych są gospodarstwa od 1 do 5 ha (554 gospodarstw), które stanowią 49,5% ogółu gospodarstw rolnych w gminie. Ogółem 104 gospodarstwa mają powierzchnię ponad 10 ha, co stanowi ok. 10% ogółu gospodarstw rolnych w Gminie. Tylko 35 gospodarstw o pow. powyżej 20 ha, może prowadzić towarową produkcję rolną. Ze względu na klasy bonitacyjne gleb tylko ok. 35% gruntów ornych jest przydatnych do prowadzenia działalności rolniczej.

Intensywne rolnictwo na terenie Gminy Twardogóra ze względu na niższą jakość gleb oraz walory przyrodnicze krajobrazu będzie ulegać ograniczeniu. Przekształcenia powinny następować poprzez wspieranie modernizacji większych gospodarstw rolnych w kierunku rozwoju produkcji żywności ekologicznej. Dzięki stosowanej ekstensywnej produkcji rolnej istnieje możliwość rozwinięcia produkcji ekologicznej. Zdrowa, ekologicznie wyprodukowana, regionalna żywność, mogłaby stać się atutem regionu.

Świadomość takich możliwości jest jednak ograniczona wśród mieszkańców wsi. Problemem jest postępujące zubożenie i dojmujące poczucie beznadziejności. Przyszłość pokaże, czy dopłaty z Unii Europejskiej i krajowego budżetu odmienią ten stan. Ciągle brakuje zintensyfikowanej akcji informacyjnej ze strony władz gminy i innych instytucji związanych ze wsią. Wciąż trudno o pozytywne przykłady nowatorskiego działania w gminie.

Lasy to prawdziwy skarb gminy. Charakterystyczne jest duże zalesienie obejmujące ponad 40% terenu. Przeważające są lasy sosnowe choć występują też licznie dęby, olchy, brzozy, buki i świerki.

1.2.3.3 Handel i gastronomia

Informacje na temat ilości sklepów na terenie Gminy Twardogóra i zatrudnieniu, jakie w nich występuje zawiera poniższa tabela.

Tabela. Ilość sklepów i punktów sprzedaży 2002

	Sklepy	
	Ogółem	Pracujący
Gmina	114	256
w tym miasto	92	217

Zródło: Opracowania własne na podstawie publikacji Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

W ostatnich latach nie zachodzą radykalne zmiany w strukturze handlu. Liczba sklepów i zatrudnionych w nich osób wzrosła od 1999 roku nieznacznie. Niemniej obserwuje się systematyczny przyrost ilości sklepów w mieście. Z 86 placówek w 2000 roku, 89 w 2001 do 92 w 2002. Zatrudnienie w obniżyło się w 2001 do 197 osób, wobec 212 rok wcześniej i 217 osób rok później.

W mieście działa Dom Towarowy Spółdzielni Samopomoc Chłopska oraz dyskont spożywczy „Biedronka”. Strukturę handlu uzupełniają działające targowisko o powierzchni 3110 m².

Obecnie działa zaledwie 10 punktów gastronomii z tego 5 w mieście. Oprócz restauracji „Rzemieślnik” reprezentują one niski poziom. Jedynie wyszynk piwa zapewnia względną dochodowość tych przedsięwzięć. Pozytywnie wyróżnia się gospodarstwo agroturystyczne w Porębach, oferując nawet własnoręcznie wypiekany chleb.

1.2.3.4 Turystyka

Gmina Twardogóra należy do ciekawszych gmin pod względem ukształtowania terenu i stanu środowiska naturalnego na północy Dolnego Śląska. Ponad 40% powierzchni gminy pokryte jest lasem. Szczególnie zalesione są rejony południowo-zachodnie i wschodnie. Malowniczość terenu podkreślają Wzgórza Trzebnickie oraz Wzgórza Twardogórskie, a także liczne jeziora i oczka wodne kotliny Milickiej. Na terenie gminy znajduje się Park Krajobrazowy „Dolina Baryczy”, a także rezerwat przyrody „Torfowisko k. Grabowna Wlk.”.

Wśród atrakcji i walorów gminy należy wymienić istniejące parki podworskie (m.in. park pałacowy w Chelstowie, park należący do zespołu pałacowo – parkowego w Goszczu i park w Grabownie Wlk).

Do najważniejszych zabytków miasta Twardogóry należą: barokowy pałac z zabytkowym parkiem w Twardogórze (zajmowany przez zespół szkół) i Stary Kościół p.w. św. Trójcy. W mieście Twardogóra znajduje się także Kościół parafialny pod wezwaniem N.M.P. Wspomożenia Wiernych. Kościół jest Sanktuarium Matki Bożej Wspomożenia Wiernych oraz miejscem pielgrzymek. Obecnie przemianowane na Bazylikę Mniejszą.

Przez teren gminy przebiega również odcinek szlaku turystycznego prowadzącego ze wsi Uraz do Twardogóry.

Na terenie gminy najważniejszymi zabytkami są: drewniany kościółek św. Idziego (zabytek kl. II) w Chelstowie, ruiny pałacu w stylu barokowo-rokokowym (zabytek kl. I) oraz kościół parafialny w Goszczu.

Gmina z powodu swych walorów przyrodniczych jest licznie odwiedzana przez turystów (przede wszystkim wrocławian) zainteresowanych zbieractwem runa leśnego (jagód, grzybów). Na terenie gminy rozwija się budownictwo letniskowe i związana z tym forma wypoczynku letniskowego, którego odbiorcami są majątni wrocławianie.

Funkcjonuje również wykorzystywana rekreacyjnie stadnina koni w Sosnowce.

W części wiejskiej gminy organizuje się wypoczynek typu agroturystycznego. Przykładem gospodarstwa agroturystycznego o bardzo wysokim standardzie jest gospodarstwo „Hubert” w Porębach. Funkcjonuje także gospodarstwo w Grabownie Wielkim.

W niedalekiej przyszłości gmina planuje wybudowanie basenu z podgrzewaną wodą, oraz utworzy sezonowe lodowisko. Inwestycje te zdynamizują ruch turystyczny.

Powstały warunki do uprawiania turystyki rowerowej. Władze gminy wytyczyły szlaki rowerowe, które przebiegają przez najatrakcyjniejsze miejsca Twardogóry. Zawarto porozumienie w ramach Powiatu Oleśnickiego o połączeniu tras rowerowych z wszystkich gmin. Uzgodniono wydanie przewodnika po trasach rowerowych powiatu.

Niestety ze względu na brak bazy noclegowej oraz zaplecza turystycznego grozi gminie obecność turystów jedynie przejezdnych, „kilkugodzinnych”. Również takie atrakcje jak prywatne muzeum muru berlińskiego, godny element procesu edukacyjnego dla „zielonych szkół”, nie może być wykorzystany, bo nie ma gdzie przenocować. Można zaobserwować swoisty klincz w dziedzinie turystyki – brak infrastruktury czyni bezcelową spektakularną promocję atrakcji turystycznych. Brak promocji zniechęca do inwestowania w infrastrukturę.

1.2.3.5 Działania marketingowe władz lokalnych, promocja.

Działania promocyjne i marketingowe obejmują standardowy zakres dla tego typu organizacji. W roku 2003 ukazało się w dość atrakcyjnej szacie edytorskiej wydawnictwo “Uroki Twardogóry i okolic”. Potencjalnym turystom może posłużyć specjalnie przygotowana mapa gminy i miasta z wyszczególnieniem najciekawszych tras rowerowych. Wydawany jest “Twardogórski informator samorządowy” z informacjami dla mieszkańców.

Istnieje także folder przedstawiający ofertę inwestycyjną gminy. Funkcjonuje oficjalna strona internetowa oraz obowiązkowy Biuletyn Informacji Publicznej. Publikowane są ogłoszenia w prasie oraz informatorach samorządowych.

Istotnym elementem działalności marketingowej, którego znaczenie prawdopodobnie będzie rosło, jest udział w Stowarzyszeniu Gmin Doliny i Powiatów Baryczy i oraz przynależność do Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

Niebagatą rolę spełniają placówki oświatowe dla budowy lokalnego patriotyzmu mieszkańców i propagowania atrakcji gminy na zewnątrz. Przy bibliotece powstanie także punkt informacyjny i promocyjny gminy. Należy również wspomnieć o uczestnictwie w targach nieruchomości, gdzie prezentowano ofertę Gminy.

W dalszym ciągu słabością gminy jest brak strategii promocji. Stanowisko ds. promocji łączone jest z funkcją informatyka. Dla skutecznego działania konieczne wydaje się rozdzielenie tych funkcji.

1.2.3.6 Administracja samorządowa i zarządzanie gminą

W samorządzie polskim zaszły ostatnio znaczące zmiany w usytuowaniu kompetencji burmistrza. Taka zmiana odbierana jest przez pracowników gminy niejednoznacznie. Podkreśla się możliwość szybszych decyzji w nowej rzeczywistości, ale i łatwości odciskania piętna osobowości burmistrza na pracy urzędu.

Opracowanie Wieloletniego Planu Inwestycyjnego dla gminy oraz utworzenie punktu recepcyjnego w urzędzie dla klientów to pozytywne zmiany w gminie. Wciąż jeszcze czeka na swoją kolej wdrożenie Systemu Ocen Pracowniczych i system zarządzania jakością. Realizacja dwóch ostatnich punktów może ujawnić dodatkowe zasoby do wykorzystania w Urzędzie.

1.2.3.7 Identyfikacja problemów.

Wiodącą gałąź gospodarki Twardogóry, czyli meblarstwo i tapicerstwo, stoi w obliczu wielu niewiadomych. Wstąpienie do UE może nieść zagrożenia obcą konkurencją. Tutaj nasuwają się wątpliwości czy małe firmy poradzą sobie na rynku. Czy sprawdzą się dotychczasowe metody „prób i błędów” marketingu ja i myślenie o własnym tradycyjnym rynku. Być może przyszedł czas na wspólne działanie małych wytwórców w dziedzinie technologii i sprzedaży. Nie obserwuje się jednak takich tendencji modernizacyjnych. W małych rodzinnych firmach nie ma gotowości do dziedziczenia biznesów po ojcach. Idea kreowania marki twardogórskiego mebla zawarta w strategii gminy z 2001 roku nie została podjęta.

Cech Rzemiosł z Twardogóry zrzesza 70 firm, lecz nie przebija się do swych członków z nowymi ideami. Istnieje więc konieczność zintensyfikowania myślenia strategicznego. Inna kwestia to próba ściągnięcia inwestorów. Mogłoby to być partnerstwo publiczno-prywatne na rzecz utworzenia domu opieki społecznej dla obywateli UE w Łaziskach.

Kolejny problem to wypracowanie długoterminowej strategii marketingowej. Trudno tutaj o jednoznaczne recepty. Potrzebne są konsekwentne działania, a to przyniesie zaskakująco dobry wynik.

Problem bezradności rolników może być złagodzony, gdyby zatrudnić osobę na stanowisku doradcy rolniczego z pewnymi kompetencjami psychologicznymi.

1.2.4 Społeczna sfera gminy

1.2.4.1 Rynek pracy i bezrobocie

Zjawisko, jakim jest bezrobocie, nadal jest jednym z podstawowych problemów miasta i gminy Twardogóra. Na podstawie danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Oleśnicy na dzień 26.04.2004 liczba bezrobotnych w mieście i gminie Twardogóra wynosiła 1583 osoby, z czego 237 bezrobotnym przysługuje prawo do zasiłku. 56% ogólnej liczby bezrobotnych stanowią kobiety. Pozostają one o wiele dłużej bez pracy niż mężczyźni, do których adresowana jest większość pojawiających się ofert pracy.

Jeżeli chodzi o rozmieszczenie bezrobotnych w zależności od miejsca zamieszkania (miasto lub wieś), to rozkłada się ono w miarę równomiernie: 49% bezrobotnych zamieszkuje tereny miejskie a 51% wiejskie. Stopa bezrobocia dla całego powiatu oleśnickiego (dla gmin nie oblicza się stopy bezrobocia) na koniec grudnia 2003 wyniosła 24,9% a więc wyżej niż średnia dolnośląska (21,9%) oraz krajowa (20,5%).

Na podstawie wywiadu przeprowadzonego w twardogórskiej Filii Powiatowego Urzędu Pracy w Oleśnicy można stwierdzić, iż główne przyczyny bezrobocia są następujące i wynikają głównie z problemów o zasięgu ogólnokrajowym:

- wchodzenie na rynek kolejnych roczników wyżu demograficznego
- niedostateczne tempo wzrostu dochodu narodowego
- wysokie koszty pracy
- rejestracje z powodu chęci uzyskania świadczeń z zakresu służby zdrowia

Przeniesienie zakładów firmy BOSCH z Twardogóry do Wrocławia nie spowodowało, jak się spodziewano, zwiększenia liczby bezrobotnych. Osoby z terenu Miasta i Gminy Twardogóra nadal pracują w BOSCH-u, dojeżdżając do Wrocławia. Bardzo dużym czynnikiem umożliwiającym im pracę we Wrocławiu jest zorganizowanie przez pracodawcę bezpłatnego dowozu do pracy..

Strukturę wiekową bezrobotnych ilustruje poniższa tabela.

Tabela. Struktura wieku zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Twardogóra (stan na dzień 20.04.2004)

Wiek bezrobotnych	Ogółem	w tym kobiety
od 15 do 17 lat	1	1
od 18 do 24 lat	396	254
od 25 do 34 lat	452	284
od 35 do 44 lat	351	214
od 45 do 54 lat	400	192
od 55 do 60 lat	43	12
powyżej 60 lat	6	-

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Oleśnicy

Coraz częściej czynnikiem przesądającym o szansach na rynku pracy jest poziom i rodzaj wykształcenia. Fakt ten potwierdzają statystyki, z których wynika, że ponad 74% bezrobotnych zarejestrowanych w Twardogórze stanowią osoby z wykształceniem zawodowym i podstawowym. Wśród osób pozostających bez pracy z wykształceniem zawodowym najliczniejszą grupę stanowią sprzedawcy, krawcowe, obuwnicy, cukiernicy, kucharze i piekarze, stolarze i tapiczerzy, ślusarze i tokarze, z wykształceniem średnim ekonomiści i rolnicy, natomiast z wykształceniem wyższym absolwenci zarządzania i marketingu, ekonomiści i zawody pokrewne.

W 2003 roku 15% ogólnej liczby bezrobotnych (251 osób) z obszaru Miasta i Gminy Twardogóra zostało objętych następującymi formami aktywnego przeciwdziałania bezrobociu:

- prace interwencyjne – 109 osób
- roboty publiczne – 31 osób
- umowy absolwenckie – 42 osoby
- staże – 21 osób
- szkolenia i przekwalifikowania – 35 osób
- pożyczki – 13 osób

Około 4% ogólnej liczby bezrobotnych (dane z 31.12.2003) stanowią absolwenci, z czego 69 % skorzystało z tzw. umów absolwenckich. W roku 2003 najliczniejszą grupę wśród absolwentów stanowiły osoby z wykształceniem zawodowym, kolejną grupę stanowią

absolwenci szkół policealnych i średnich zawodowych. Osoby z wykształceniem wyższym są od kilku lat najmniej liczną grupą i stanowią 1,3% ogólnej liczby absolwentów.

Tutejsza filia PUP posiada oferty pracy także z terenu powiatu oraz województwa, jednak z uwagi na utrudnioną dostępność komunikacyjną np. z Wrocławiem tutejsi bezrobotni kierowani są w większości do pracy na oferty zgłoszone z terenu gminy. Na terenie gminy jest aktywnych kilkuset przedsiębiorców, z czego kilkudziesięciu regularnie współpracuje z tutejszym PUP-em. Najczęściej pracodawcy zgłaszają oferty pracy dla stolarzy, tapicerów, kierowców samochodów ciężarowych z przyczepami, pracowników ochrony mienia z licencją, przedstawicieli handlowych, krawcowych, nauczycieli filologii angielskiej i germańskiej.

Ze względu na stałe ograniczanie środków pochodzących z budżetu Państwa przeznaczanych na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu liczba bezrobotnych kierowanych przez Powiatowy Urząd Pracy do programów rynku pracy stale się zmniejsza. Konsekwencją takiej sytuacji, jak i braku nowych miejsc pracy, jest powiększanie się liczby osób zwracających się po pomoc do Gminnego Ośrodka Opieki Społecznej.

Elementy, które zdaniem Kierownik twardogórskiej Filii PUP, mogą wpłynąć pozytywnie na lokalny rynek pracy w najbliższych latach, są następujące:

- rozwój przedsiębiorczości i gospodarki lokalnej opartej na małych i średnich przedsiębiorstwach (np. system preferencji dla przedsiębiorców zatrudniających mieszkańców miasta i gminy Twardogóra – kredyty, ulgi podatkowe),
- rozbudowa i unowocześnienie gminnej infrastruktury technicznej (przede wszystkim nowoczesny system komunikacyjny w gminie),
- generowanie i promocja lokalnych produktów i atrakcji turystycznych,
- kształcenie, którego celem jest podnoszenie i kwalifikacji oraz umiejętności zawodowych osób pozostających bez pracy: dostosowanie ich do szybkiego tempa zmian technologicznych, nierzadko całych systemów produkcyjnych, oferowanie szkoleń dotyczących uruchomienia własnej firmy

1.2.4.2 Oświata i wychowanie

Wychowanie przedszkolne

Na terenie gminy edukacją dzieci na szczeblu przedszkolnym zajmuje się 5 placówek, z czego jedną jest Niepubliczne Przedszkole Sióstr Opatrzności Bożej. Średnia liczebność oddziałów przedszkolnych wynosi 21,29 uczniów na oddział.

Poniższa tabela pokazuje dane na temat przedszkoli publicznych w gminie Twardogóra w stosunku do wybranych gmin Dolnego Śląska.

Tabela. Wychowanie przedszkolne (dane za rok 2002)

Miejscowość	Ilość placówek ogółem	Ilość dzieci ogółem	Ilość dzieci w wieku 6 lat	Ilość nauczycieli
Twardogóra	5	267	147	17
Zarów	7	229	126	16
Chocianów	4	196	145	13
Sobótka	6	222	137	15

Zródło: Publikacja Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

W trakcie zajęć warsztatowych przeprowadzanych przez zespół ekspertów Dolnośląskiego Centrum Rozwoju Lokalnego w kwietniu 2004 roku z grupą lokalnych liderów wskazano na potrzebę zapewnienia opieki przedszkolnej w miejscu zamieszkania. Miałyby to być realizowane poprzez stworzenie punktów przedszkolnych we wsiach, ewentualnie jednego punktu obejmującego kilka wsi.

Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

Edukację na szczeblu podstawowym i gimnazjalnym realizują w Mieście i Gminie Twardogóra następujące placówki:

- Szkoła Podstawowa nr 1 w Twardogórze
- Szkoła Podstawowa nr 2 w Twardogórze
- Szkoła Podstawowa w Chelstowie
- Szkoła Podstawowa w Goszczu
- Szkoła Podstawowa w Grabownie Wielkim
- Gimnazjum Publiczne w Twardogórze

Tabela. Szkoły podstawowe i gimnazja w wybranych gminach Dolnego Śląska
(dane za rok 2002)

Nazwa gminy	Ilość szkół podstawowych	Ilość gimnazjów	Ilość dzieci w szkołach i gimnazjach ogółem
Twardogóra	5	1	1712
Żarów	7	1	1502
Chocianów	4	1	1793
Sobótka	6	1	1500

Źródło: Publikacja Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjum w roku szkolnym 2002 / 2003 uczęszczali do 69 oddziałów, średnia liczebność oddziałów wynosiła 24,81, a na jednego nauczyciela przypadało 13,85 uczniów.

Tabela. Szkoły podstawowe i gimnazjum w Twardogórze (dane za rok 2003)

Nazwa szkoły	Ilość oddziałów	Ilość uczniów	Uczeń/oddział
Szkoła podstawowa Nr 1 w Twardogórze	12	275	22,92
Szkoła podstawowa Nr 2 w Twardogórze	15	406	27,06
Szkoła podstawowa w Chełstowie	6	92	15,22
Szkoła podstawowa w Goszczu	6	138	23,00
Szkoła podstawowa w Grabownie	6	113	18,83
Gimnazjum w Twardogórze	22	629	28,59

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Twardogórze

Z miejscowości położonych na terenie gminy, w których nie ma szkół, dzieci są dowożone autobusami. Zakres dowozów został zwiększony: dzieci dowożone są do szkoły przez 6 a odwożone przez 5 autobusów bezpośrednio do miejsca zamieszkania (pod dom). Łącznie dowozem objęto w 2003 roku 892 dzieci.

Po analizie zestawienia ilości dzieci idących do klas szkół pierwszych podstawowych na przestrzeni kilku następnych lat, w Szkole Podstawowej w Chelstowie zauważalna jest wyraźna tendencja spadkowa w tej kwestii. W roku 2003 liczba urodzeń osiągnęła pułap 5 dzieci. Jest to wynikiem obniżania się liczby urodzeń w miejscowościach znajdujących się na terenie okręgu szkolnego. Dlatego warto byłoby rozważyć rozwiązanie wykorzystujące zmianę obwodów, dostosowując się zarazem do ogólnych standardów oświatowych.

W szkołach podstawowych i w gimnazjum prowadzone są zajęcia pozalekcyjne. Są to różnego rodzaju kółka zainteresowań, zajęcia świetlicowe, a także gimnastyka korekcyjna. Każda ze szkół dysponuje dwoma pracownikami komputerowymi. Łącznie w 2003 roku do dyspozycji szkół było 105 stanowisk komputerowych, w tym ponad połowa z dostępem do internetu. Średnia ilość uczniów na jeden komputer w roku 2003 wynosiła 20,38. W roku 2004 przewidziano zakup dodatkowych 30 komputerów: 10 stanowisk do Szkoły Podstawowej Nr 1 w Twardogórze oraz 10 stanowisk do Szkoły Podstawowej w Goszczu, 10 stanowisk w Grabownie Wlk.

W gminie funkcjonuje w chwili obecnej jedna świetlica środowiskowa w Łaziskach. Działalność drugiej świetlicy w Nowej Wsi została czasowo zawieszona ze względu na przeprowadzany remont. W trakcie wspomnianych już przeprowadzonych w kwietniu 2004 roku przez ekspertów Dolnośląskiego Centrum Rozwoju Lokalnego zajęć warsztatowych lokalni liderzy wskazali na potrzebę wprowadzenia programów integrujących społeczność lokalną poprzez wspieranie inicjatyw związanych z funkcjonowaniem świetlic.

W szkołach podstawowych i gimnazjum obecnie zatrudnionych jest łącznie 136 nauczycieli w pełnym wymiarze godzin i 7, 03 w niepełnym wymiarze godzin.

Tabela: Kwalifikacje nauczycieli, rok szkolny 2003 / 2004

Ilość etatów nauczycieli	Gimn	SP1	SP2	SP Chelstów	SP Goszcz	SP Grabowno	Przedszkola	Razem
pełnozatrudnionych	45	16	28	9	11	11	16	136
niepełnozatrudnionych	3,16	1,71	0,22	1,11	0,5	0,33	0	7,03
Razem:	48,16	17,71	28,22	10,11	11,5	11,33	16	143,03
w tym: stażysta	4,88	0,11	1,22	0,78	0	1,33	2	10,22
kontraktowy	16,28	7,94	1	1	2	1	1	30,22
mianowany	24	8,66	21	7,33	8,5	6	13	88,49
dyplomowany	3	1	5	1	1	3	0	14

Źródło: Urząd Miasta i Gminy w Twardogórze

Jak wynika z powyższego zestawienia, dominującą grupę nauczycieli tworzą nauczyciele mianowani (62%). Ponadto po porównaniu danych ze sprawozdania oświatowego za rok 2002 / 2003 w roku 2004 wzrosła ilość etatów nauczycieli zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin w szkołach podstawowych i gimnazjum (+10) oraz o połowę zmniejszyła się liczba nauczycieli zatrudnionych w niepełnym wymiarze godzin.

Polityka oświatowa na terenie miasta i gminy Twardogóra została wyznaczona przez dokument, jakim jest „Program rozwoju oświaty na lata 2001 – 2007”. Założenia zawarte w tym dokumencie są konsekwentnie realizowane przez gminę. Szczególnie w realizacji zadań edukacyjno - wychowawczych oraz programie inwestycyjnym - budowa przyszłolnych sal gimnastycznych.

W roku 2002 gmina Twardogóra zajęła drugie miejsce w Polsce pod względem wysokości wartości inwestycji w oświatę („Gazeta Sycowska” 17 lipca 2002). Tendencja dużego inwestowania w sferę oświatową jest stale utrzymywana. Analizując budżet gminy w tej sferze, warto zauważyć, że około 40% środków wydanych w roku 2003 na sferę oświaty musiało zostać dołożonych do subwencji oświatowej. Sama inwestycja w dobudowę sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Grabownie Wielkim (2 165 tys. PLN) wymagała uzyskania dodatkowych 40% dotacji (MEN, WFOŚ). Oddanie sali do użytku nastąpiło 24.04.2004.

Na terenie gminy realizowane jest także nauczanie na poziomie średnim i zawodowym: w Twardogórze działa Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Jarosława Iwaszkiewicza podlegający władzom powiatu oleśnickiego.

W jego skład wchodzi:

- 3-letnie Liceum Ogólnokształcące z dwoma przedmiotami wiodącymi do wyboru (język angielski i język niemiecki)
- 3-letnie liceum profilowane z profilem ekonomiczno -administracyjnym
- 4-letnie technikum kształcące w kierunkach technik ekonomista i technik technolog drewna
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa – klasa wielozawodowa

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych zatrudnia obecnie 33 nauczycieli. W chwili obecnej uczęszcza do niego 488 uczniów.

Ponadto, również pod auspicjami powiatu oleśnickiego, funkcjonuje w Twardogórze szkoła specjalna realizująca kształcenie dzieci i młodzieży na poziomie podstawowym i gimnazjalnym.

Jeżeli chodzi o potrzeby mieszkańców gminy dotyczące szkolnictwa, to w kwestii tak zwanego komfortu nauki i dostępu do wiedzy można stwierdzić, że gminie udaje się je zaspokoić na dość wysokim poziomie, w dobrych warunkach lokalowych i przez wysoce wykwalifikowaną kadrę pedagogiczną. W tej dziedzinie przy szczeblu podstawowym i gimnazjalnym wspomina się jeszcze o braku środków na:

- pomoce naukowe
- budowę boisk przyszkolnych.

Warto tutaj wspomnieć o pomocy finansowej i rzeczowej ze strony sponsorów, głównie lokalnych zakładów, które bądź pomagają szkołom w kwestii wyposażenia (np. fabryka mebli BODZIO w meble), bądź też stosują różnego rodzaju zniżki przy zakupie.

Dzieci i młodzież uzdolniona muzycznie ma możliwość uczęszczania na zajęcia do Społecznego Ogniska Muzycznego „Mezzoforte” powstałego z inicjatywy władz miejskich. W placówce tej zajęcia prowadzone są przez nauczycieli z Dolnośląskiego Towarzystwa Muzycznego w Miliczu. Prowadzą oni naukę gry na fortepianie, skrzypcach, gitarze i perkusji. W planach jest także prowadzenie zajęć z baletu. Ognisko zajmuje pomieszczenia w budynku Gminnego Ośrodka Sportu i Rekreacji przy ul. 1 Maja.

Jeśli chodzi o problemy pojawiające się w sferze wychowania młodzieży, które zaczęły wysuwać się w ostatnim czasie na plan pierwszy, to są to zjawiska, z którymi mamy do czynienia również w szerszej skali całego kraju a mianowicie w związku z:

- pauperyzacją społeczeństwa,
- zagrożeniem patologiami – głównie alkoholizmem i narkomanią.

Dla dzieci z biedniejszych rodzin organizowane jest dożywianie w szkołach i pomoc na zakup materiałów szkolnych (tzw. wyprawki).

Jeśli chodzi o zagrożenie patologiami, to w gminie funkcjonuje Zespół ds. Zapobiegania Patologiom, który zajmuje się koordynacją działań w tym zakresie. W każdej szkole realizowany jest w ramach świetlic środowiskowych „Program działań profilaktycznych w dziedzinie profilaktyki antynikotynowej i profilaktyki antyalkoholowej” jak również inne programy mające na celu motywowanie dzieci i młodzieży do zachowań prozdrowotnych i stylu życia wolnego od uzależnień (np. „I Ty zostań mistrzem”).

Bardzo dobrym rozwiązaniem mającym na celu zwiększenie kontroli i bezpieczeństwa uczniów było zainstalowanie monitoringu kamerowego w gimnazjum w Twardogórze. Należy zaznaczyć, że patologie wśród młodzieży są zjawiskiem częstszym na terenie samego miasta Twardogóra niż w pozostałych miejscowościach gminy.

1.2.4.3 Ochrona zdrowia

Na terenie Miasta i Gminy Twardogóra znajdują się następujące placówki świadczące usługi zdrowotne:

- Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w Twardogórze
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Intermedicatus”
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wamed”
- Stomatologiczny Zakład Specjalistyczny „Omni-Dent” w Twardogórze

W ramach przychodni ZPZOZ w Twardogórze funkcjonują gabinety ogólne – 6 lekarzy pierwszego kontaktu oraz dwa gabinety specjalistyczne – ginekolog i laryngolog. W przychodni funkcjonuje także zaplecze diagnostyczne. Ponadto w Goszczu i Grabownie Wielkim funkcjonują Wiejskie Ośrodki Zdrowia.

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wamed” posiadający umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia prowadzi następujące poradnie:

- chirurgiczną
- urazowo-ortopedyczną
- neurologiczną
- zdrowia psychicznego
- okulistyczną.

Kolejny NZOZ „Intermedicatus” prowadzi następujące usługi:

- poradnię stomatologiczną (3 lekarzy)
- gabinet USG
- laboratorium analiz lekarskich

oraz w ramach praktyki prywatnej:

- rehabilitację leczniczą
- gabinet laryngologiczny
- gabinet internistyczno – kardiologiczny.

W Stomatologicznym Zakładzie Specjalistycznym praktykuje 2 lekarzy stomatologów.

Mieszkańcy Miasta i Gminy Twardogóra mają obecnie dostęp do trzech aptek. W porównaniu do wybranych gmin Dolnego Śląska sytuacja ta przedstawia się następująco:

Tabela: Ilość aptek i przypadających na nie mieszkańców.

Miejscowość	Ilość aptek	Ilość mieszkańców przypadających na jedną aptekę
Twardogóra	3	4311
Żarów	3	4111
Chocianów	2	6553
Sobótka	3	4097

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

W Twardogórze funkcjonuje także Podstacja Pogotowia Ratunkowego w Oleśnicy dysponująca jednym ambulansem (zaadoptowany na ten cel kilkunastoletni bus dostawczy). Wyjazdy do potrzebujących realizowane są przez całą dobę w ramach dyżurów pełnionych przez lekarzy. Osoby poszkodowane są przewożone, w zależności od potrzeby, do najbliższych szpitali. Głównym problemem tutejszej placówki jest bowiem faktyczny brak ambulatorium – pacjentom, którzy docierają do siedziby Podstacji i wymagają pomocy ambulatoryjnej, jest ona udzielana pomimo tego, że lokal aktualnie przez nią zajmowany (pomieszczenie podnajmowane od Spółdzielni Inwalidów Spamel z pierwotnym przeznaczeniem na magazyn leków) nie powinien być wykorzystywany do takich celów, gdyż nie spełnia wymogów narzuconych przez SANEPID. Problemem i zarazem pilną potrzebą wskazywaną zarówno przez lokalnych liderów w trakcie wspomnianych już wyżej warsztatów przeprowadzonych w kwietniu 2004 roku, jak i przez lekarza twardogórskiej Podstacji Pogotowia Ratunkowego jest uruchomienie funkcjonującego

przez całą dobę i spełniającego wszelkie wymogi ambulatorium. Zadanie to należałoby zrealizować poprzez zobowiązanie ZPZOZ w Oleśnicy do zakontraktowania tego rodzaju usług.

Zdaniem Dyrektora twardogórskiego ZPZOZ w ramach placówki przez niego prowadzonej potrzeby mieszkańców w zakresie podstawowej służby zdrowia są w pełni zaspokajane. Największym problemem do tej pory był brak środków na remont bardzo mocno zaniedbanego obiektu zajmowanego przez ZPZOZ przy ulicy Waryńskiego. Jednakże w roku 2004 gminie udało się przeznaczyć środki na ten cel. Dzięki nim możliwe będą następujące inwestycje:

- zakup nowej aparatury do pracowni RTG
- wymiana centralnego ogrzewania
- budowa windy wewnątrz budynku
- budowa podjazdów dla osób niepełnosprawnych.

Mapę placówek zdrowotnych na terenie gminy uzupełniają prywatne praktyki lekarzy różnych specjalności, nie posiadających umowy z NFZ. Ich liczba w chwili obecnej nie jest znana. Ponadto w ramach Centrum Pomocy Rodzinie Dysfunkcyjnej w Twardogórze funkcjonuje także Punkt Konsultacyjny dla osób z problemami alkoholowymi i osób współuzależnionych.

Publiczna służba zdrowia doskonale uzupełnia się z niepubliczną, oferując mieszkańcom Miasta i Gminy Twardogóra szeroki wachlarz usług lekarzy niemal wszystkich specjalności.

1.2.4.4 Kultura

Głównym animatorem życia kulturalnego w Twardogórze jest Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Twardogóra i szkoły gminne .

Gminną sieć bibliotek tworzą trzy placówki – w Twardogórze oraz filie w Goszczu i Grabownie Wielkim. W Bibliotece Miejskiej działa wypożyczalnia dla dorosłych, dział gromadzenia zbiorów, oddział dla dzieci i księgowość. Biblioteka pracuje w systemie dwuzmianowym. W sieci gminnej zatrudnionej jest oprócz dyrektora w sumie 5 pracowników merytorycznych, tylko jeden z nich nie posiada wykształcenia wyższego bibliotekarskiego. Księgozbiór trzech bibliotek przekracza 46.000 woluminów, a w roku 2003 odnotowano ponad 55.000 wypożyczeń książek i czasopism, z czego prawie 43% to wypożyczenia przez mieszkańców wsi. Ogółem w roku 2003 było zarejestrowanych 46 144 czytelników z czego 19 026 (41%) stanowią czytelnicy z terenów wiejskich. Od 1989 zanotowano trzykrotny wzrost liczby czytelników. Obliczono, że corocznie przybywa ich średnio 100.

Ze względu na to, że 75% ogólnej liczby czytelników stanowią dzieci i młodzież ucząca się zmieniono profil gromadzenia zbiorów głównie na piśmiennictwo fachowe, informatory, podręczniki akademickie, nowe lektury szkolne. Strukturę czytelnictwa i stan ilościowy zasobów bibliotecznych w gminie Twardogóra w porównaniu z innymi miejscowościami obrazują tabele. Tabela. Wypożyczenia za zewnątrz i na miejscu w roku 2003.

miejscowość	wypożyczenia na zewnątrz				wypożyczenia na miejscu			
	ogółem		Książki		ogółem		książki	
	ogółem	na wsi	ogółem	Na wsi	ogółem	na wsi	ogółem	na wsi
Twardogóra	49 952	17644	48 018	16 993	6789	3830	4637	2405
Żarów	65 532	7 707	64 297	7 707	4 560	820	2 228	329
Bierutów	48 220	16 803	48 220	16 803	4 028	1 288	2854	742

Źródło: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu

Tabela. Zasoby biblioteczne, stan na 31.12.2003

miejscowość	ilość zbiorów ogółem	w tym wieś
Twardogóra	46 652	18 874
Żarów	34 185	8 483
Syców	90 979	18 297
Bierutów	50 827	19 105

Źródło: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu

Wszystkie placówki biblioteczne w gminie przygotowują każdego roku propozycję ciekawych imprez kulturalnych na swoim terenie. Znane są z 12-letniej tradycji gminne konkursy recytatorskie i poezji śpiewanej, powiatowe konkursy fotograficzne, konkursy wiedzy ekologicznej, regionalnej, wystawy, lekcje biblioteczne, imprezy artystyczne i inne, związane z polskimi tradycjami, np. organizowane w Goszczu Zapusty, Dzień Kobiet, Andrzejki, w Grabownie Wielkim Dzień Babci i Dziadka, Walentynki, w Twardogórze – wystawy, spotkania z okazji świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy, Dnia Bibliotekarza, spotkania z pisarzami i znanymi postaciami życia kulturalnego. Bardzo ważne jest współdziałanie bibliotek ze szkołami i udział bibliotekarzy w głównych wydarzeniach szkolnych. Ogółem w roku organizuje się przeszło 50 imprez oraz przeprowadza 20 lekcji bibliotecznych. Uczestniczy w nich co roku średnio 1800 osób. Działalność kulturalna finansowana jest z budżetu biblioteki oraz w dużej mierze opiera się na sponsoringu przez lokalny biznes bądź też przez instytucje.

Plany rozwoju biblioteki na najbliższe lata

W roku 2002 biblioteka zainicjowała cykl edukacyjny dla młodzieży szkół średnich, studentów i absolwentów pod hasłem „Działam na własną rękę. Twardogórska Szkoła Przedsiębiorczości” zakończony uzyskaniem przez 40 młodych ludzi certyfikatu. Nawiązana w tym zakresie współpraca z Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego, Bankiem Spółdzielczym w Oleśnicy oraz Kancelarią Prawno – Księgową „Faber” w Twardogórze będzie kontynuowana i rozwijana w ramach działalności przyszłego Twardogórskiego Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej. Biblioteka zabiega o dofinansowanie tego przedsięwzięcia edukacyjnego ze środków budżetu Województwa Dolnośląskiego, czynione są także starania o pozyskanie środków na ten cel z funduszy unijnych. Koncepcja powołania do życia Twardogórskiego Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej. zawarta została w Programie Działania Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Twardogórze na lata 2003 – 2006 opracowanym przez Dyrektora placówki Krystynę Bajcar. Biblioteka spostrzega bardzo istotny aspekt, jakim jest upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego i widzi swą centralną rolę jako głównego realizatora tego zadania w gminie. Wszystkie aktualne potrzeby biblioteki wynikają z potrzeb realizacji tego projektu.

Podstawowym zadaniem infocentrum ma być świadczenie wszelkiego typu usług informacyjnych w ramach edukacji młodzieży, poradnictwa zawodowego, promocji turystycznej gminy, obsługi informacyjnej lokalnego biznesu. Będzie to baza informacji lokalnych. Dla tego celu wykorzystywany będzie przede wszystkim internet: strony www i programy poczty

elektronicznej, a także własna baza danych oraz bogate piśmiennictwo fachowe. Potrzebą chwili jest uruchomienie w bibliotece czytelni internetowej ze stanowiskiem dla czytelnika.

Centrum będzie miejscem szkoleń z zakresu wiedzy o przedsiębiorczości, wiedzy o poszukiwanych zawodach przyszłości, o aspektach administracyjno-prawnych prowadzenia działalności gospodarczej, nauki wolontariatu, informacji o programach wspólnotowych Unii Europejskiej, o pozyskiwaniu funduszy. Beneficjentami szkoleń będzie młodzież ucząca się i absolwenci, nauczyciele, przedsiębiorcy, bezrobotni i społeczność lokalna.

Obecnie biblioteka posiada 3 stanowiska komputerowe połączone w sieć i własną bazę danych (system MiniLib) liczącą 13.000 rekordów. Lokalna sieć komputerowa posiada dostęp do internetu (tylko dla bibliotekarzy). Głównym celem komputeryzacji zbiorów jest umożliwienie użytkownikowi szybszego dostępu do informacji o zgromadzonych dokumentach, o zasobach innych bibliotek. Biblioteka wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniu środowisk szkolnych, akademickich, samorządowych, sfery gospodarczej i in. Oczekiwania społeczności twardogórskiej idą w kierunku udostępnienia bibliotece stanowiska internetowego. Utworzenie infocentrum umożliwią następujące przedsięwzięcia:

- realizowana zgodnie z programem komputeryzacja
- wprowadzenie stałego łącza z internetem (SDI)
- otwarcie Czytelni Internetowej
- systematyczna rozbudowa księgozbioru
- zwiększenie oferty czasopism
- gromadzenie zbiorów multimedialnych i audiowizualnych
- atrakcyjna oferta kulturalna.

Aby móc powołać do życia Twardogórskie Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej., konieczna jest oczywiście adaptacja i wyposażenie pustych obecnie pomieszczeń znajdujących się pod biblioteką (istnieje już wstępny projekt) oraz modernizacja obecnego lokalu zajmowanego przez bibliotekę: wymiana spróchniałych okien, modernizacja instalacji grzewczej, montaż kamer monitorujących, podniesienie ogólnego stanu technicznego pomieszczeń oddziału dla dzieci i młodzieży i ewakuacyjnej klatki schodowej, a zwłaszcza remont oddzielnej toalety (obecnie dzieci korzystają z toalety wspólnej z pracownikami biblioteki). Pozytywnym elementem byłaby także możliwość ujęcia w planie modernizacji biblioteki i przyszłego lokalu Centrum Informacji instalacji windy osobowej, tak aby ułatwić obsługę osób niepełnosprawnych. Obecnie książki muszą być im wynoszone na zewnątrz, gdyż strome schody pozostają wciąż barierą nie do pokonania. Konieczne będzie także zatrudnienie dodatkowej osoby na cały etat do obsługi Centrum.

1.2.4.5 Sport i rekreacja

Głównym organizatorem działań z zakresu sportu i rekreacji na terenie miasta i gminy jest Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji. Ośrodek ten, podobnie jak Miejska Biblioteka Publiczna, organizuje około kilkudziesięciu imprez rocznie, które mają charakter nie tylko lokalny. Warto tutaj wymienić następujące z nich: Dni Twardogóry, Ogólnopolski Wyścig Kolarski (w roku 2004 mamy 18 już edycję), Międzynarodowy Bieg Uliczny, Ogólnopolski Turniej Piłki Siatkowej, Ogólnopolski Wyścig Kolarski o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy, Międzynarodowy Rajd Rowerowy „Z wizytą u nas bez nałogów”, turniej rekreacyjny „Gwiazdy i Uczniowie”, Turniej Halowy Piłki Nożnej, Liga Halowej Piłki Nożnej, Liga Piłki Nożnej „Trawa”, Turniej Sołectw itd. Przy większych imprezach GOSiR może liczyć na pomoc finansową ze strony sponsorów – lokalnych przedsiębiorców.

W GOSiRze zatrudnieni są następujący pracownicy:

- 2 instruktorów sportu
- księgowa
- osoba sprzątająca
- instruktorzy sezonowi (tenis ziemny, aerobik, siłownia)

Obiekty znajdujące się w posiadaniu GOSiRu:

- stadion (płyta piłkarska, siłownia)
- korty (3)
- plac zabaw z amfiteatrem
- budynek do prowadzenia zajęć (przy ul.1-Maja)
- zbiornik retencyjno-rekreacyjny.

Spośród zajęć oferowanych twardogórczanom warto wymienić aerobik, zajęcia na siłowni, taniec, tekwondo, brydż, szachy, tenis ziemny, nauka pływania (dowóz do Ostrowa Wielkopolskiego), organizacja zajęć dla dzieci w trakcie ferii zimowych). Łącznie na zajęcia te uczęszcza tygodniowo ok. 200 osób. Dzieci i młodzież uczęszczają na zajęcia bezpłatnie.

Na terenie miasta i gminy działalność sportową prowadzi także kilka klubów sportowych. W przeważającej mierze są to kluby piłkarskie: VIVA Goszcz oraz LOTNIK Twardogóra należą do ligi okręgowej, do klasy „A” należy POLONIA Grabowno Wielkie, do klasy „B” GWARDIA Grabowno Małe, a do klasy „C” klub sportowy z Chelstowa. Ponadto funkcjonują jeszcze dwa piłkarskie Uczniowskie Kluby Sportowe oraz Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej „Błyskawica”, którego działalność w głównej mierze skupia się na uprawianiu tenisa ziemnego.

W dwusekcyjnym klubie MLKS ECHO-Twardogóra (lekkoatletyka i piłka siatkowa dziewcząt) trenuje kilkadziesiąt osób. Klub ten odnosi dość znaczne sukcesy, posiada w swoim

gronie medalistów mistrzostw Polski. Analizując infrastrukturę i zaplecze sportowo-rekreacyjne w na terenie miasta i gminy można zauważyć następujące słabe punkty:

- brak hali sportowo-rekreacyjnej, gdzie możliwa byłaby organizacja imprez o charakterze widowiskowym i dużych imprez o charakterze sportowym
- zbyt małe zaplecze lokalowe z możliwością stuprocentowego planowania zajęć (część sal jest wykorzystywana wspólnie z innymi placówkami)
- brak kąpieliska
- znikoma baza noclegowa – funkcjonują jedynie dwa gospodarstwa agroturystyczne i jedno ekologiczne

Dwa ostatnie punkty, a zwłaszcza utworzenie kąpieliska, są decydującymi, aby Twardogóra mogła stać się atrakcyjna pod względem rekreacji i turystyki. Miejscowość ta dysponuje ku temu doskonałym potencjałem: terytorium gminy pokrywa się w pewnym stopniu z Parkiem Krajobrazowym „Dolina Baryczy”, a w samym centrum znajdziemy unikatowy rezerwat torfowiskowy, rezerwat jodłowy oraz niezwykle atrakcyjne użytki ekologiczne i pomniki przyrody. W okolicy występują ponadto liczne stawy z olbrzymią liczbą ptaków wodnych oraz tereny posiadające bogaty drzewostan, zwłaszcza wiekowych dębów i buków. Na terenie gminy znajduje się część szlaku archeologicznego (niebieskiego) oraz pętle rozpoczynające się i kończące w Twardogórze (można je pokonywać na rowerach, a niektóre odcinki nawet pieszo). W gminie działa Koło Środowiskowe PTTK „Twardogóra” nr 305. Organizuje ono dolnośląskie rajdy turystyczne. W tym miejscu należy ponownie wskazać na podnoszoną przez lokalnych liderów potrzebę utworzenia parkingów śródleśnych oraz zakupu i instalacji przenośnych toalet w miejscach o dużej atrakcyjności turystycznej.

Kąpielisko zwiększyłoby, zwłaszcza w okresie letnim, atrakcyjność Twardogóry, a baza noclegowa stworzyłaby turystom możliwość przedłużenia pobytu na tych terenach przynajmniej do kilku dni. Szansa na osiągnięcie takiego stanu rzeczy jest dość duża. Istnieje bowiem gotowy plan zbudowania kompleksu rekreacyjnego: basenu odkrytego (w lecie), lodowiska (w zimie) oraz siłowni. Znajdowałyby się tutaj także pomieszczenie administracyjne. Obiekt powstałby na terenie zbiornika retencyjnego. Rozpoczęcie budowy tego kompleksu uzależnione jest od decyzji Rady Miejskiej. Powinna ona zapaść jeszcze w 2004 roku. Gdy powstanie kąpielisko, powstanie tym samym baza noclegowa – te dwie kwestie są bowiem ściśle ze sobą powiązane.

1.2.4.6 Opieka społeczna

Instytucją realizującą podstawowe zadania z obszaru opieki społecznej względem mieszkańców jest Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Twardogórze. W placówce

tej zatrudnionych jest 4 wykwalifikowanych pracowników: 3 pracowników socjalnych oraz kierownik Ośrodka.

W roku 2003 w ramach zadań zleconych gminie udzielono pomocy 215 osobom na łączną kwotę 473 232 PLN. Dominującym świadczeniem były tutaj zasiłki okresowe przyznane z powodu braku możliwości zatrudnienia. Przyznano je 74 osobom na łączną kwotę 61 010 PLN. Pozostałe formy świadczeń to renty socjalne (przyznane 61 osobom na łączną kwotę 216 226 PLN) oraz zasiłki z tytułu ochrony macierzyństwa (przyznane 35 osobom na łączną kwotę 41 375 PLN). Na pomoc udzieloną w ramach zadań własnych gminy wydano w roku 2003 łącznie sumę 236 331 PLN. Największej pomocy udzielono w ramach zasiłków celowych: świadczenia przyznano 739 osobom na łączną kwotę 146 550 PLN. Kolejną formą pomocy było pokrywanie kosztów posiłków dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole: z posiłków skorzystało 302 dzieci na łączną kwotę 73 585 PLN.

Powody trudnej sytuacji życiowej zilustrowane zostały w poniższej tabeli. Warto tutaj zwrócić uwagę na przeważający udział ilościowy występowania poszczególnych zjawisk negatywnych na wsi.

Tabela. Powody przyznania pomocy

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin ogółem	w tym na wsi
Ubóstwo	215	135
Bezdomność	1	1
Potrzeba ochrony macierzyństwa	35	18
Bezrobocie	510	372
Niepełnosprawność	121	62
długotrwała choroba	44	21
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	473	345
w tym: rodziny niepełne	24	11
rodziny wielodzietne	39	21
Alkoholizm	27	17
trudności w przystosowaniu po opuszczeniu zakładu karnego	3	1

Zródło: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Twardogórze

Elementem niewątpliwie zasługującym na podkreślenie jest fakt, iż rzeczywista liczba osób, którym przyznano świadczenie w ramach zadań zleconych i własnych, bez względu na ich formę, rodzaj i ilość świadczenia, to 1 082 osoby. Wziąwszy pod uwagę, iż osoby te są członkami rodzin, daje nam to łączną liczbę 3 767 osób, co stanowi niemal 30% ogólnej liczby mieszkańców Gminy Twardogóra. Nadal podstawowym powodem trudnej sytuacji życiowej jest bezrobocie a następnie ogólna bezzadność socjalna i nieprzystosowanie społeczne. Dotyczy to szczególnie osób z obszarów wiejskich (zwłaszcza byłych pracowników nie istniejących już Państwowych Gospodarstw Rolnych w Nowej Wsi i Grabownie Wielkim), którzy są głównymi beneficjentami pomocy. Osoby te są z jednej strony bezzadne społecznie, z drugiej strony nie są zainteresowane zmianą bądź podniesieniem swych kwalifikacji: od wielu lat korzystają z różnych form pomocy społecznej, a przyzwyczajenie to przenoszone jest powoli z pokolenia na pokolenie, rodząc wielopokoleniową biedę i bezzadność. Jedynym logicznym rozwiązaniem dla takich ludzi (oprócz świadczeń socjalnych) była do tej pory możliwość prac interwencyjnych lub robót publicznych. Jednakże ze względu na sukcesywne ograniczanie środków na ten cel z budżetu państwa i ta możliwość staje się coraz bardziej niedostępna.

Przy okazji realizacji działań z zakresu świadczenia pomocy społecznej warto jeszcze wspomnieć, iż na terenie gminy funkcjonuje także Stowarzyszenie Pomocy Samotnym Matkom i Dzieciom - Wolontariat w Twardogórze. Ponadto istnieje możliwość dowozu osób z upośledzeniami (głównie psychicznymi) na warsztaty terapii zajęciowej organizowane w Środowiskowym Domu Samopomocy w sąsiedniej gminie Dobroszyce (ośrodek prowadzony przez Caritas Archidiecezji Wrocławskiej). Twardogórski MOPS jest placówką, która pomaga zainteresowanym osobom uzyskać możliwość skorzystania z tego typu pomocy.

1.2.4.7 Bezpieczeństwo publiczne

Za bezpieczeństwo publiczne w gminie i powiecie odpowiedzialna jest Policja Państwowa ze swoją placówką, jaką jest Komisariat Policji w Twardogórze. Terytorium gminy podzielone jest na 4 rejony dzielnicowe – dwa miejskie i dwa wiejskie. Komisariat zatrudnia następujących pracowników:

- pion operacyjno-dochodzeniowy – 4 osoby
- dzielnicowi – 4 osoby
- drużyna patrolowa – 3 osoby
- Komendant
- z-ca Komendanta
- dyżurni

W roku 2003 odnotowano na terenie gminy 312 przestępstw stwierdzonych (o 30 więcej niż w roku poprzednim). Najczęstsze przestępstwa to kradzieże, kradzieże z włamaniami, wymuszenia rozbójnicze, a także, coraz częściej, posiadanie i handel narkotykami. Większość przestępstw popełniana jest na terenie miasta (75%). Jeśli chodzi o przestępczość wśród nieletnich, to, zdaniem pracowników Komisariatu, nie stanowi ona dużego problemu. Odnotowano nawet jej zmniejszenie. Główne przestępstwa popełniane przez nieletnich to wymuszenia rozbójnicze, współudział w rozbojach, kradzież, kradzież rowerów.

Ogólny stan bezpieczeństwa w gminie określić można jako zadowalający. Zdaniem pracowników Komisariatu byłby on jeszcze wyższy, gdyby nie problemy, z którymi mają oni do czynienia. Wynikają one głównie z faktu zbyt małej ilości pracowników Komisariatu. Do prawidłowego zabezpieczenia terenu całej gminy czterech funkcjonariuszy to zdecydowanie za mało. Ze względu na brak wystarczającej ilości kadry, funkcjonariusze pełniący obowiązki np. dzielnicowych, również patrolują miasto. Stąd konieczność pojedynczych służb w czasie patroli, co wydatnie nadweręża stan bezpieczeństwa. Również ze względu na to, że brak jest wystarczającej liczby pracowników do obsługi Komisariatu, wszyscy zatrzymani muszą być

przewożeni do Policyjnej Izby Zatrzymań w Oleśnicy, co jest rozwiązaniem dość niewygodnym. Lokalna izba nie jest praktycznie wykorzystywana.

Zbyt mała ilość pracowników jest oczywiście powodem braku funduszy na dodatkowe etaty. Również brak funduszy nie pozwolił do tej pory na wymianę mocno już wyeksploatowanego, 15-letniego taboru samochodowego oraz przestarzałego sprzętu biurowego (oficerowie dyżurni np. nadal korzystają powszechnie z bardzo starych maszyn do pisania do sporządzania raportów i innych dokumentów). Podobnie rzecz ma się z brakiem dostępu do Krajowego Systemu Informacji Policyjnej poprzez łącze komputerowe, którego koszt instalacji znacznie przewyższa możliwości finansowe gminy. Pracownicy Komisariatu w Twardogórze korzystają z pomocy dysponujących takim łączem kolegów z Oleśnicy, co znowu powoduje znaczne utrudnienia i ograniczenia w dostępie do często pilnie potrzebnych danych.

Sytuacja posiadania słabej infrastruktury technicznej oraz zbyt małej obsługi, z jaką mamy do czynienia w twardogórskim Komisariacie Policji, nie jest jednak wyjątkową, dotyczy ona całego kraju. Poprawa nastąpiła jedynie w większych miejscowościach, gdzie zagrożenie przestępczością jest też znacznie większe. W porównaniu do „standardów” występujących w małych miejscowościach Twardogóra nie jest przypadkiem szczególnym.

Bezpieczeństwo przeciwpożarowe

Podstawowym organem odpowiedzialnym za bezpieczeństwo przeciwpożarowe jest Państwowa Powiatowa Straż Pożarna w Oleśnicy. Lokalnymi jednostkami są jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej:

- OSP Twardogóra
- OSP Domasławice
- OSP Grabowno Wielkie
- OPS Goszcz

Ochotnicza Straż Pożarna znajdująca się w Krajowym Systemie Gaśniczym ma do swojej dyspozycji 3 samochody strażackie z wodą oraz 2 samochody lekkie. Od kilku lat najpilniejszą potrzebą OSP jest wymiana mocno wysłużonego już sprzętu przeciwpożarowego oraz taboru samochodowego. Jeśli chodzi o zaplecze osobowe, to potrzeby w tym zakresie są w pełni zaspokojone.

1.2.4.8 Identyfikacja problemów i potrzeb

Chcąc wskazać na główne obszary problemowe z zakresu sfery społecznej gminy Twardogóra, to zdecydowanie najważniejszym z nich i pierwszoplanowym jest problem bezrobocia oraz pauperyzacji społeczeństwa. Te dwa czynniki są ze sobą ściśle związane: bezrobocie bowiem jest najbardziej podstawowym powodem ciężkiej sytuacji materialnej, w której, jak już wspomniano, znajduje się obecnie około jednej trzeciej liczby mieszkańców gminy. Wcześniej wskazano już na możliwości i szanse w zakresie redukcji bezrobocia na terenie gminy. Warto jednak jeszcze raz zauważyć, że podstawowym problemem jest brak nowych miejsc pracy na lokalnym rynku, więc zasadnym wydaje się po prostu umożliwienie i ułatwienie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w obszarach będących atutami Twardogóry. Atutem takim są niewątpliwie, jak już wcześniej wspomniano, walory turystyczno-krajobrazowe miasta i gminy Twardogóra. Aby móc je w pełni wykorzystać, konieczna jest rozbudowa infrastruktury turystycznej: sieci gastronomicznej, bazy noclegowej, zaplecza rekreacyjnego i kulturalnego. Tutaj właśnie istnieją największe szanse na dla lokalnych przedsiębiorców i zarazem szansa powstania nowych miejsc pracy. Działania w zakresie rozbudowy infrastruktury turystycznej powinny być wsparte aktywną promocją miasta i gminy. Doskonałym narzędziem dającym możliwość szeroko pojętej promocji Twardogóry i okolic byłoby Gminne Centrum Informacji i Promocji. Istnienie takiej placówki, pełniącej zarazem rolę nowoczesnego centrum kulturalnego i jednostki edukacyjnej skupiającej jednocześnie ludzi związanych z biznesem, nadałoby gminie wizerunek miejsca otwartego dla nowych inicjatyw i wartego poznania, inwestowania, zamieszkania. Ponadto znacznie wpłynęłoby na zwiększenie poziomu identyfikacji mieszkańców z gminą, dając im jednocześnie wiarę i chęć na rozwój własnych inicjatyw na jej terenie.

Jako elementy, które zwiększyłyby atrakcyjność miasta i gminy jako centrum turystyczno-rekreacyjnego, należy wskazać zatem:

- rozbudowę bazy noclegowej i gastronomicznej, rozbudowa sieci gospodarstw agroturystycznych
- rozbudowę zaplecza kulturalnego, czyli obiektów takich jak Gminne Centrum Informacji i Promocji czy hala widowiskowo-rekreacyjna
- budowa kąpieliska w Twardogórze
- budowa miejsc parkingowych i instalacja toalet przenośnych w miejscach atrakcyjnych turystycznie.

Jeśli chodzi o kwestie związane z oświatą i wychowaniem, to warto jeszcze raz podkreślić fakt pojawienia się na terenie gminy zjawisk patologicznych takich jak narkomania i pijaństwo

wśród uczniów już nawet szkół podstawowych. Wprawdzie problemem ten występuje w skali całego kraju, jednak nie można go zlekceważyć i bezwzględnie należy nadal rozwijać działania mające na celu zapobieganie wyżej wymienionym zjawiskom.

W sferze bezpieczeństwa publicznego od kilku lat wskazuje się na znaczne braki w wyposażeniu zarówno strażaków jak i policjantów. Dysponują oni wysłużonym sprzętem i kilkunastoletnimi taborami samochodowymi. Pracownicy lokalnego Komisariatu Policji wskazują także na zbyt małe zaplecze osobowe, co ich zdaniem nie pozwala na zapewnienie należytego poziomu bezpieczeństwa na terenie gminy.

Podstawowym problemem lokalnej służby zdrowia jest natomiast brak należytej, całodobowej opieki medycznej. Chodzi tutaj o niewystarczające do spełnienia takich wymogów zaplecze lokalowe, jakim dysponuje twardogórska Podstacja Pogotowia Ratunkowego w Oleśnicy: pomieszczenie zajmowane przez Pogotowie nie spełnia wymogów przewidzianych dla ambulatorium.

II. Lista zadań inwestycyjnych wynikająca z analiz potrzeb lokalnych

2.1. Charakterystyka głównych potrzeb inwestycyjnych gminy

Władze gminy zainicjowały procedurę opracowania planu rozwoju lokalnego dla gminy Twardogóra.

Zaplanowano procedurę opracowania planu rozwoju lokalnego, która opierała się na:

- Przeprowadzeniu serii warsztatów strategicznych z liderami lokalnymi, podczas których ustalono najważniejsze potrzeby i problemy, jakie występują na terenie gminy Twardogóra
- Rozdaniu na terenie gminy (radni, sołectwa, liderzy lokalni, przedstawiciele społeczności lokalnej) oraz zbieraniu wniosków inwestycyjnych zawierających informacje na temat konkretnych potrzeb inwestycyjnych
- Opracowaniu, na warsztatach strategicznych, kryteriów wyboru wniosków inwestycyjnych
- Ocenie wniosków inwestycyjnych na podstawie wcześniej ustalonych kryteriów
- Ustalenie planu i harmonogramu realizacji najważniejszych inwestycji w oparciu o projekcje wolnych środków na inwestycje, jakie posiadać będzie gmina, a także możliwości kredytowania przedsięwzięć.

Zgodnie z planowanymi założeniami na terenie gminy zostały rozkolportowane i zebrane wnioski inwestycyjne. W procesie uczestniczyli mieszkańcy, liderzy lokalni, sołectwa oraz władze gminy. Formularze inwestycyjne przekazane zainteresowanym miały na celu opisanie na wymaganym stopniu szczegółowości cechy każdej planowanej inwestycji.

W wyniku wspomnianych działań zidentyfikowano następujące potrzeby inwestycyjne

- Rewaloryzacja centrum miasta w Twardogórze
- Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie gminy
- Wodociągowanie gminy - Łazisko, Pustkowie (Dragówek), Brodowce, Kolonia Grabowno, Leśne Domy
- Wodociągowanie gminy - Bukowinka, Gola WLK.
- Wodociągowanie gminy - Brzeziny, Poręby, Będzin, Wesołka, Świniary, Zakrzów, Drożdżęcina, Jezioro, Grabek, Pajęczak
- Budowa infrastruktury technicznej w ul.: Topolowa, Polna, Sportowa, Dębowa, Akacyjowa, Bukowa, Kasztanowa, Wierzbowa
- Budowa kąpieliska w Twardogórze
- Twardogórskie Centrum Informacji

- Modernizacja budynku ZOZ w Twardogórze i zakup aparatu RTG
- Modernizacja budynku ZOZ w Goszczu
- Modernizacja budynku ZOZ w Grabownie WLK.
- Gazyfikacja
- Budowa dróg na osiedlu mieszkaniowym przy ul. Wrocławskiej (ul. Wołodyjowskiego, Kmicica, Zbyszka, Zagłoby, Jagienki)
- Budowa chodników ul. Chrobrego i Wiernego, Łokietka, Warneńczyka
- Droga w kierunku Białe Błoto
- Budowa dróg ul. Rzemieślnicza, Kilińskiego
- Sala sportowa przy szkole podstawowej SP1
- Modernizacja oświetlenia drogowego
- Świetlica wiejska i plac zabaw
- Modernizacja i rozbudowa oświetlenia na terenie gminy
- Obiekt sportowo - rekreacyjny
- Mini centrum kulturalno - rekreacyjne
- Budowa Sali widowiskowo - sportowej przy szkole SP 2 i Gimnazjum
- Budowa Sali widowiskowo - sportowej w Chełstowie
- Parkingi śródleśne
- Budowa basenu krytego przy Gimnazjum nr 1
- Ogrodzenie boiska sportowego w Sądrożycach
- Oświetlenie wsi i placu rekreacyjnego + stałe przyłącze na plac w Drogoszowicach
- Ogrodzenie i wyposażenie placu sportowego w Sądrożycach
- Budowa pawilonu spotkań mieszkańców w Drogoszowicach.

III. Lista zadań inwestycyjnych według hierarchii ważności

Na kolejnych warsztatach z udziałem liderów lokalnych, zgodnie z opisaną procedurą ustalono kryteria wyboru zadań inwestycyjnych. Zostały ustalone następujące kryteria.

Kryterium 1	Kryterium 2	Kryterium 3	Kryterium 4	Kryterium 5	Kryterium 6	Kryterium 7	Kryterium 8
waga 7	waga 18	waga 23	waga 10	waga 12	waga 6	waga 7	waga 17
Uzgodnienia formalno - prawne	Źródła finansowania	Wpływ na rozwój gosp. (strategia rozwoju)	Wpływ zadania na przyszłe budżety gminy	Rodzaj zadania	Stopień zaawans. kontynuowan. zadania	Wpływ zadania na bezpieczeństwo ludności	Wpływ na środowisko naturalne

Przygotowane kryteria oraz ich wagi pozwoliły na dokonanie oceny wszystkich projektowanych zadań inwestycyjnych. Ich lista uszeregowana w kolejności od najważniejszego do mniej ważnych jest przedstawiona poniżej.

Tabela . Wyniki wielokryterialnej oceny inwestycji

Kod zadania	Nazwa zadania	SUMA PUNKTÓW
71	Rewaloryzacja centrum miasta w Twardogórze	347,00
61	Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie gminy	312,00
62	Wodociągowanie gminy - studium wykonalności oraz dokumentacja projektowa	312,00
63	Wodociągowanie gminy - Łazisko, Pustkowie (Dragówek), Brodowce, Kolonia Grabowno, Leśne Domy	312,00
64	Wodociągowanie gminy - Bukowinka, Gola WLK.	312,00
65	Wodociągowanie gminy - Brzeziny, Poręby, Będzin, Wesółka, Świniary, Zakrzów, Drożdżęcín, Jezioro, Grabek, Pajęczak	312,00
72	Budowa infrastruktury technicznej w ul.: Topolowa, Polna, Sportowa, Dębowa, Akacyjowa, Bukowa, Kasztanowa, Wierzbowa	312,00
66	Ośrodek sportowo rekreacyjny - kąpielisko otwarte wraz z lodowiskiem	262,00
18	Twardogórskie Centrum Informacji w Twardogórze	243,00
67	Modernizacja budynku ZOZ w Twardogórze i zakup aparatu RTG	217,00
68	Modernizacja budynku ZOZ w Goszczu	217,00
69	Modernizacja budynku ZOZ w Grabownie WLK.	217,00
46	Gazyfikacja Sosnówka	210,00
54	Budowa dróg na osiedlu mieszkaniowym przy ul. Wrocławskiej (ul. Wołodyjowskiego, Kmicica, Zbyszka, Zagłoby, Jagienki)	193,00
42	Droga gminna i chodniki - Sosnówka	174,00
56	Budowa chodników ul. Chrobrego i Wiernego, Łokietka, Warneńczyka	174,00
33	Droga w kierunku Białe Błoto - Bukowinka	139,00

DCRL –Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Twardogóra

55	Budowa dróg ul. Rzemieśnicza, Kilińskiego	139,00
73	Budowa sieci dróg gminnych	139,00
70	Modernizacja oświetlenia drogowego na terenie gminy	115,00
47	Świetlica wiejska i plac zabaw Gola Wlk.	113,00
43	Modernizacja i rozbudowa oświetlenia - Sosnówka	95,00
44	Obiekt sportowo – rekreacyjny -Sosnówka	92,00
60	Mini centrum kulturalno – rekreacyjne - Nowa Wieś Goszczkańska	92,00
74	Budowa sali widowiskowo sportowej w Twardogórze SP 2	84,00
16	Budowa Sali widowiskowo - sportowej w Chelstowie	84,00
11	Budowa Sali widowiskowo - sportowej w Twardogórze SP nr 1	84,00
41	Parkingi śródleśne	84,00
57	Budowa basenu krytego przy Gimnazjum nr 1	84,00
3	Ogrodzenie boiska sportowego w Sądrożycach	79,00
5	Oświetlenie wsi i placu rekreacyjnego + stałe przyłącze na plac Drogoszowice	59,00
7	Ogrodzenie i wyposażenie placu sportowego Drogoszowice	59,00
12	Budowa oświetlenia we wsi Chelstówek - 9 punktów świetlnych	59,00
49	Uzupełnienie oświetlenia drogi Gola Wlk.	59,00
4	Budowa pawilonu spotkań mieszkańców - Drogoszowice	38,00

IV. Plan realizacji projektów i zadań inwestycyjnych

4.1. Projekty i zadania inwestycyjne planowane do realizacji na lata 2004 – 2006

Zaprezentowana powyżej metoda oceny wielokryterialnej pozwoliła zdiagnozować hierarchię potrzeb w zakresie inwestycji w gminie Twardogóra.

Powstały w ten sposób zbiór zadań doskonale wpisuje się w kierunki rozwoju, jakie wytyczyła sobie Twardogóra w swojej strategii rozwoju.

Zauważyć jednak należy, że powyższy ranking ma przede wszystkim charakter poglądowy. Oznacza to, że określone w nim zadania, mimo wysokiego priorytetu, muszą oprzeć się o możliwości finansowe budżetu gminy Twardogóra.

Z przeprowadzonych analiz finansowych wynika, że kwota wolnych środków, którą władze gminy mogą przeznaczyć na inwestycje, oscylować będzie w najbliższych latach na poziomie zdecydowanie za małym wobec potrzeb inwestycyjnych sięgających dziesiątek milionów.

Przy szczupłości środków finansowych, jakimi dysponuje Twardogóra, koniecznym jest finansowanie zewnętrzne zadań inwestycyjnych i to zarówno zwrotne (pożyczki, kredyty) jak i bezzwrotne (dotacje, granty). Z tego też powodu określone powyżej zadania inwestycyjne należy zaplanować do realizacji, kierując się nie tylko rankingiem ale także (a może przede wszystkim) możliwością pozyskania funduszy zewnętrznych.

Akcesja Polski do Unii Europejskiej czyni realnym pozyskanie dofinansowania przez Gminę dla realizacji zadań środowiskowych, a także o charakterze kulturowym, turystycznym, drogowym czy też społecznym (obiekty infrastruktury kulturalno - oświatowej). Możliwości te wynikają zarówno z treści Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego jak i z Sektorowego Programu Operacyjnego - Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich.

Dlatego zdecydowano się zaproponować treść Planu Rozwoju Lokalnego dla Twardogóry na lata 2004 – 06, która zachowa równowagę pomiędzy oczekiwaniami mieszkańców wyrażonymi w rankingu a perspektywami pozyskania współfinansowania zewnętrznego na realizację zadań inwestycyjnych.

Tabela Plan Rozwoju Lokalnego na lata 2004-2006 (kontynuowane do 2008r)

Nazwa działania	Ocena wg. kryteriów	Zgodność z planem zagospodarowania przestrzennego	Czas realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje i podmioty uczestniczące
Rewaloryzacja centrum miasta w Twardogórze	347	Tak	2004-2008	-przebudowa płyty Rynku	Urząd Miasta i Gminy, ZGKIM, ENERGIA PRO, wykonawcy
Wodociągowanie gminy - studium wykonalności i projekt	312		2004	-dokument opracowania	Urząd Miasta i Gminy wykonawca
Wodociągowanie gminy - Łazisko, Pustkowie (Dragówek), Brodowce, Kolonia Grabowno, Leśne Domy	312	Tak	2004-2005	-budowa sieci wodociągowej 10,72 km	Urząd Miasta i Gminy ZGKIM wykonawcy
Wodociągowanie gminy - Bukowinka, Gola WLK	312	Tak	2004-2005	-budowa sieci wodociągowej 12,76 km	Urząd Miasta i Gminy ZGKIM wykonawcy
Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie gminy	312	Tak	2005-2007	-modernizacja czyszczalni ścieków -budowa nowej oczyszczalni ścieków -wykonanie kanalizacji sanitarnej 59,2 km	Urząd Miasta i Gminy, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Doliny Baryczy, ZGKIM wykonawcy
Wodociągowanie gminy - Brzeziny, Poręby, Będzin, Wesółka, Świniary, Zakrzów, Drożdżęcín, Jezioro, Grabek, Pajęczak	312	Tak	2006	-budowa sieci wodociągowej 17,06	Urząd Miasta i Gminy ZGKIM wykonawcy
Budowa infrastruktury technicznej w ul.: Topolowa, Polna, Sportowa, Dębowa, Akacyjowa, Bukowa, Kasztanowa, Wierzbowa	312	Tak	2004-2006	- wodociąg 2360 m - kolektor sanitarny 2550 m - kolektor deszczowy 3060 m - budowa dróg 367 m - oświetlenie	Urząd Miasta i Gminy ZGKIM wykonawcy

DCRL –Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Twardogóra

Budowa nowej kwatery na składowisku wraz z infrastrukturą towarzyszącą	312	Tak	2005-2006	-powiększenie składowiska odpadów -wyposażenie składowiska w odpowiednią infrastrukturę	Urząd Miasta i Gminy wykonawcy
Ośrodek sportowo rekreacyjny kąpielisko otwarte wraz z lodowiskiem	262	Tak	2005-2006	-powierzchnia basenu 1000 m ² (3 niecki basenowe)	Urząd Miasta i Gminy GOSiR wykonawcy
Twardogórskie Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej	243	Tak	2004-2005	-modernizacja i przebudowa budynku biblioteki -powstanie Centrum informacji Kulturalnej i Turystyki (z odpowiednim zapleczem i wyposażeniem)	Urząd Miasta i Gminy, Biblioteka Publiczna wykonawcy
Modernizacja budynku ZOZ w Twardogórze + zakup RTG	217	Tak	2004-2005	-modernizacja budynku ZOZ -wyposażenie gabinetu RTG	Urząd Miasta i Gminy Samodzielny Publiczny ZOZ wykonawcy
Modernizacja budynku ZOZ w Goszczu	217	Tak	2004-2005	- modernizacja budynku ZOZ	Urząd Miasta i Gminy, Samodzielny Publiczny ZOZ, wykonawcy
Modernizacja budynku ZOZ w Grabownie WLK.	217	Tak	2004-2005	-modernizacja budynku ZOZ	Urząd Miasta i Gminy ,Samodzielny Publiczny ZOZ, wykonawcy
Modernizacja kotłowni CO - SP Chelstów	209	Tak	2005	-zmodernizowana kotłownia CO	Urząd Miasta i Gminy, Szkoła Podstawowa wykonawcy
Budowa dróg na osiedlu mieszkaniowym przy ul. Wrocławskiej (ul. Wołodyjowskiego, Kmicica, Zbyszka, Zagłoby, Jagienki	193	Tak	2004-2006	-zmodernizowanie dróg osiedlowych	Urząd Miasta i Gminy wykonawcy

DCRL –Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Twardogóra

Modernizacja oświetlenia drogowego na terenie gminy	115	Tak	2004	-wymiana na terenie gminy wyeksploatowanych opraw oświetlenia drogowego na nowe zapewniające oszczędność	Urząd Miasta i Gminy ENERGIA PRO wykonawcy
Budowa sali widowiskowo - sportowej w Twardogórze SP 2	84	Tak	2006	-powstanie obiektu: sala widowiskowo-sportowa	Urząd Miasta i Gminy wykonawcy

4.2 Projekty i zadania inwestycyjne planowane do realizacji po roku 2006

Projekty i zadania inwestycyjne po roku 2006 prezentuje poniższa tabela. Zawiera ona wszystkie propozycje dalszych działań i wysiłków, jakie planuje podjąć gmina w późniejszym okresie. Poniższe zadania wyodrębnione zostały w ramach przeprowadzonej procedury opracowania planu rozwoju lokalnego gminy. Otrzymały one niższą notę na etapie oceny wielokryterialnej, a także ograniczone możliwości finansowania ich realizacji spowodowały konieczność realizowania ich w latach późniejszych

Tabela. Zadania inwestycyjne planowane do realizacji po roku 2006

Kod Zadania (nadany na etapie przyjmowania wniosków)	Nazwa zadania	SUMA PUNKTÓW
56	Budowa chodników ul. Chrobrego i Wiernego, Łokietka, Warneńczyka	174,00
33	Droga w kierunku Białe Błoto (Bukowinka)	139,00
55	Budowa dróg ul. Rzemieślnicza, Kilińskiego	139,00
47	Świetlica wiejska i plac zabaw – Gola Wlk.	113,00
43	Modernizacja i rozbudowa oświetlenia Sosnówka	95,00
44	Obiekt sportowo – rekreacyjny wieś Sosnówka	92,00
60	Mini centrum kulturalno – rekreacyjne Nowa Wieś Goszczańska	92,00
16	Budowa Sali widowiskowo - sportowej w Chełstowie	84,00
41	Parkingi śródlądne	84,00
57	Budowa basenu krytego przy Gimnazjum nr 1	84,00
11	Budowa sali widowiskowo sportowej przy SP nr 1	84,00
3	Ogrodzenie boiska sportowego w Sądrożycach	79,00
5	Oświetlenie wsi i placu rekreacyjnego + stałe przyłącze na plac Drogoszowice	59,00
7	Ogrodzenie i wyposażenie placu sportowego Drogoszowice	59,00
12	Budowa oświetlenia we wsi Chełstówek - 9 punktów świetlnych	59,00
49	Uzupełnienie oświetlenia drogi Gola Wielka	59,00
4	Budowa pawilonu spotkań mieszkańców Drogoszowice	38,00

V. Uwarunkowania lokalne i regionalne planowanych działań

Przedstawione powyżej i określone w czasie zadania inwestycyjne stanowią zbiór oczekiwanych zamierzeń inwestycyjnych władz oraz mieszkańców gminy Twardogóra na najbliższe lata. Realizacja tych przedsięwzięć ma kluczowe znaczenie dla gminy. Ich wykonanie jest jednak zadaniem skomplikowanym i bardzo kosztownym, ale koniecznym z punktu widzenia realizacji strategii gminy.

Głównym kierunkiem rozwoju Twardogóry, określonym w strategii gminnej, jest rozwój przedsiębiorczości i gospodarki lokalnej opartej na MŚP, rozwój turystyki i rekreacji a także rozbudowę i unowocześnienie gminnej infrastruktury technicznej. Aby sprostać tak zdefiniowanym kierunkom rozwoju należy podejmować działania zmierzającym ku realizacji licznych inwestycji w zakresie tworzenie i modernizowania szeroko rozumianej infrastruktury gminnej.

Koniecznym staje rozwiązanie problemów związanych z ochroną środowiska, przede wszystkim uporządkowanie gospodarki ściekami (zgodnie z celem operacyjnym nr 3.2 strategii gminy pt. - Modernizacja i rozbudowa systemu wodno – kanalizacyjnego oraz gospodarki odpadami; zgodnie z Obszarem strategiczny Powiatu Oleśnickiego – Infrastruktura Techniczna i Ochrona Środowiska Cel 5 - Uporządkowanie gospodarki wodo ściekowej na terenie powiatu)

Osobnym problemem w Twardogórze jest zły stan niektórych dróg, jego poprawa warunkuje przyciągnięcie do gminy nowych inwestycji, zarówno gospodarczych jak i mieszkaniowych, oraz udostępnienie gminy turystom. Dlatego również w tym zakresie są podejmowane przez gminę odpowiednie działania (zgodnie z celem operacyjnym nr 3.1 strategii gminy - Nowoczesny system komunikacyjny w gminie; zgodnie z Obszarem strategiczny Powiatu Oleśnickiego – Infrastruktura Techniczna i Ochrona Środowiska Cel 2 Poprawa jakości istniejącej sieci komunikacyjnej w powiecie).

Sprostanie wyzwaniu, jakim jest poprawa warunków bytowych mieszkańców wraz z działaniami mającymi na celu poprawę estetyki Gminy, wymaga zrealizowania inwestycji takich jak dokończenie rewaloryzacji Rynku w mieście Twardogóra (zgodnie z celem operacyjnym 3.3 strategii gminy: Intensyfikacja działań na rzecz estetyki gminy i poprawy warunków bytowych mieszkańców;)

Bardzo ważne z punktu widzenia rozwoju funkcji turystycznej gminy jest stworzenie atrakcji, które zapewnią zwiększenie zainteresowania gminą. Najważniejszą inwestycją w tym zakresie wydaje się być budowa basenu na terenie gminy wraz z infrastrukturą sportowo –

rekreacyjną (zgodnie z celem operacyjnym 4.1 strategii gminy – Budowa oraz rozwój infrastruktury turystyki oraz rekreacji), a także budowa sali widowiskowo -sportowej w Twardogórze; zgodnie z Obszarem strategicznym Powiatu Oleśnickiego – Gospodarka i rynek pracy Cel.3 Rozwój bazy rekreacyjnej i turystycznej.

Wykonalność założonych w Planie zadań, które wydają się być konieczne z punktu rozwoju gminy, jest możliwa tylko i wyłącznie po uzyskaniu dofinansowania. Zakłada się uzyskanie dofinansowania jego realizacji ze środków w ramach priorytetu 3. Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Ilość projektów zaplanowana do realizacji w ramach PRL-u jest dość duża, ale umożliwi osiągnięcie przez gminę znacznego postępu, a zamierzone przez gminę działania ewidentnie wpłyną na uatrakcyjnienie regionu. W zaistniałej sytuacji brak dofinansowania projektów poważnie ograniczy rozwój miasta i gminy.

VI. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć planu rozwoju lokalnego

Jednym z istotnych elementów procesu kreowania rozwoju jest realizacja celów zadań i projektów. Aby uzyskać jasny obraz implementacji zakładanych kierunków rozwoju należy monitorować postępy w realizacji wytyczonych celów oraz badać stopień ich osiągania.

Aby prowadzenie monitorowania było możliwe, wyznaczone cele winny posiadać realistyczne, skwantyfikowane wskaźniki osiągnięć (wskaźniki monitoringu).

W niniejszym materiale przedstawiono przykłady wskaźników rzeczowych, jakie mogą być wykorzystywane do monitorowania zadań przyjętych przez gminę Twardogóra w Programie Rozwoju Lokalnego. Zaproponowana lista nie ma charakteru zamkniętego i można ją uszczegółowić, aby uzyskać wnikliwy i kompleksowy obraz rozwoju jednostki gminnej.

Zaproponowane wskaźniki monitoringu są definiowane na trzech zasadniczych poziomach:

- Wskaźniki produktu (ang. output) - rzeczowe efekty działalności. Liczone w jednostkach materialnych, np. długość nowo budowanych dróg; liczba budynków poddanych renowacji; ilość firm, które otrzymały pomoc.
- Wskaźniki rezultatu (ang. result) - bezpośredni i natychmiastowy efekt wynikający z wdrożenia programu / celu. Mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zmniejszenie nakładów na bieżące remonty nawierzchni, itp.)
- Wskaźniki oddziaływania (ang. impact) - konsekwencje danego programu wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów, np. liczba innowacji wprowadzonych przez wsparte firmy w czasie 18 miesięcy po zakończeniu projektu

Wskaźniki wykorzystywane dla monitorowania winny ponadto spełniać następujące warunki:

- Trafności – wskaźnik winien być dostosowany do charakteru priorytetu (działania, zadania) oraz oczekiwanych efektów związanych z jego realizacją
- Mierzalności – każdy wskaźnik winien być wyrażony w wartościach liczbowych, co umożliwi jego weryfikację po zakończeniu wdrażania
- Wiarygodności – wskaźnik winien być zdefiniowany w taki sposób, aby jego ewentualna weryfikacja nie nastęrczała trudności
- Dostępności – wskaźnik powinien być łatwy do wygenerowania

Podane poniżej wskaźniki osiągnięć dla poszczególnych celów operacyjnych zostały zdefiniowane na poziomie produktu, rezultatu oraz oddziaływania. Wspólną cechą wszystkich wskaźników jest możliwość ich kwantyfikacji, czyli przedstawiania w formie liczbowej wyznaczonych przez beneficjenta celów. Wskaźniki te dotyczą wyłącznie strony merytorycznej, pominięto natomiast wskaźniki monitoringu związane z finansową realizacją celów.

Przyjęto następujące najważniejsze wskaźniki osiągnięć Planu Rozwoju Lokalnego gminy Twardogóra dla inwestycji w latach 2004-2006.

Wskaźniki oddziaływania

W zakresie ochrony środowiska:

- 556 m³ /d oczyszczonych ścieków – nowa oczyszczalnia
- 1128 m³/ d oczyszczonych ścieków –modernizowana oczyszczalnia

W zakresie gospodarki i warunków lokalnych:

- powstanie co najmniej 15 nowych miejsc pracy (w okresie 2 lat)
- liczba osób korzystających z nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki: 500

Wskaźniki rezultatu

- nowych użytkowników domowych podłączonych do sieci kanalizacyjnej: 5500 osób
- 95% skanalizowania gminy
- wzrost liczby osób korzystających z sieci wodociągowej o 700 osób
- wzrost przepustowości obciążonych dróg o ok. 10%
- skrócenie średniego czasu przejazdu o 10% (na terenach objętych inwestycjami drogowymi)
- korzystanie z usług basenu przez 15 000 osób rocznie
- korzystanie z usług lodowiska przez 15 000 osób rocznie

Wskaźniki produktu

W zakresie infrastruktury społecznej

- modernizacja 3 budynków ZOZ
- wyposażenie gabinetu RTG

W zakresie ochrony środowiska:

- zmodernizowana kotłownia CO: 1 szt.
- powiększenie składowiska odpadów: 0,8 ha

- wyposażenie składowiska w odpowiednią infrastrukturę: 1 obiekt
- modernizacja oczyszczalni ścieków: 1 szt.
- budowa nowej oczyszczalni ścieków: 1 szt.
- wykonanie kanalizacji sanitarnej: 59,2 km

W zakresie sportu i rekreacji oraz turystyki:

- modernizacja i przebudowa budynku biblioteki na cele Centrum Informacji Kulturalnej i Turystyki (z odpowiednim zapleczem i wyposażeniem): 1 szt.
- powstanie obiektu: sala widowiskowo-sportowa: 1 szt.
- wybudowanie na terenie gminy basenu o powierzchni 1000 m² (3 niecki)
- wybudowanie na terenie gminy lodowiska 500 m²
- powstanie obiektu usługowego (gastronomiczno-rekreacyjnego) o powierzchni 350 m²

W zakresie warunków lokalnych:

- budowa sieci wodociągowej 40,54 km
- przebudowa płyty Rynku
- wymiana na terenie gminy wyeksploatowanych opraw oświetlenia drogowego na nowe zapewniające oszczędność

VII. Plan finansowy na lata 2004 – 2006

7.1. Wprowadzenie

Prognozy finansowe dla podmiotów realizujących określoną działalność obarczone są większym lub mniejszym stopniem błędu. Trudności w przewidywaniu jasnych reguł działania szczególnie widoczne są w przypadku jednostek samorządów terytorialnych. Rokroczne zmiany sposobu naliczania dochodów własnych, trudna do określenia wielkość dotacji z budżetu państwa obarcza planowanie dużym stopniem ryzyka i niepewności. Mimo otrzymywania wielkości szacunkowych często istotnie różniących się od tych rzeczywistych, planowanie finansowe w perspektywie wieloletniej spełnia istotną bo stabilizującą rolę w realizowaniu budżetu każdej gminy. Realizując, nawet niezbyt skomplikowany, montaż finansowy dla inwestycji gminnych możemy ocenić płynność budżetu gminy dość dokładnie w perspektywie roku, może dwóch. Wszystko co wydarzy się później pozostaje w sferze domysłów a czasami marzeń. Nawet zgrubne szacunki w ramach planu finansowego, które wykraczają poza rok budżetowy, mogą nas ostrzec przed perspektywą przeinwestowania a w konsekwencji utraty płynności finansowej gminy. Zasada nakazująca szacować dochody pesymistycznie a wydatki optymistycznie pozwala oszacować poziom wolnych środków w sposób bezpieczny dla przyszłych budżetów.

Zaprezentowany poniżej plan finansowy dla Miasta i Gminy Twardogóra jest właśnie oparty na szacunkach, które mimo swojej ograniczonej dokładności dają pogląd na możliwości inwestycyjne gminy. Dążąc do najdokładniejszych wyników należy ten plan rokrocznie aktualizować, przesuwać perspektywę planistyczną każdorazowo o rok w przód.

7.2. Analiza finansów gminy

7.2.1 Analiza danych historycznych

Analiza danych historycznych jest podstawą do stworzenia planu finansowego dochodów i wydatków gminy z określeniem wolnych środków jakie gmina może generować na inwestycje w badanym okresie. Analiza objęła 3 lata historyczne 2001-2003. Do analizy posłużyły sprawozdania z wykonania budżetu za lata 2001 – 2002 oraz plan budżetu na rok 2004.

Ogółem dochody Gminy Twardogóra w latach 2001 – 2003 nominalnie rosły. W badanym okresie dynamika ich wzrostu osiągnęła ponad 13%. Stan ten zapewne ulegnie znaczącemu przyspieszeniu, co będzie miało związek z objęciem Polski zakresem oddziaływania funduszy strukturalnych UE, a także uchwaleniem w końcu 2003 r. nowej ustawy o dochodach i wydatkach jednostek samorządu terytorialnego. Pozostałe kategorie dochodów budżetowych (dochody własne) nie wykazują negatywnych tendencji i należy spodziewać się, że w dalszym ciągu będą solidną podstawą finansów lokalnych Gminy. Na uwagę zasługuje roczny wzrost dochodów ze źródeł pozabudżetowych, w omawianym okresie przyrost wynosi 155%. Stan ten zapewne ulegnie dalszemu zwiększeniu w związku z otwierającymi się możliwościami finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Poziom wydatków budżetowych w ujęciu nominalnym także znacząco wzrósł, bo o blisko 13%. Szczegółowe dane opisujące sytuację budżetową Miasta i Gminy Twardogóra prezentuje poniższa tabela.

Tabela 26. Dochody i wydatki budżetowe miasta i gminy Twardogóra w latach 2001 - 2003

	2001	Struktura	2002	Struktura	2003	Struktura
A. Dochody bez nadwyżek	17 148 876	100,0%	18 226 243	100,0%	19 409 836	100,0%
1. Subwencje i dotacje	7 128 601	41,6%	7 658 048	42,0%	7 706 170	39,7%
- Subwencje i dotacje ogółem	6 777 306	39,5%	7 193 063	39,5%	6 811 862	35,1%
- Środki pozabudżetowe	351 295	2,0%	464 985	2,6%	894 308	4,6%
2. Dochody własne gminy	10 020 275	58,4%	10 568 195	58,0%	11 703 666	60,3%
- Podatki i opłaty lokalne	5 104 253	29,8%	6 208 699	34,1%	5 780 434	29,8%
- Udział w podatkach budżetu państwa	3 348 164	19,5%	2 735 654	15,0%	3 366 116	17,3%
- Dochody z majątku gminy	904 171	5,3%	997 312	5,5%	2 359 396	12,2%
- pozostałe dochody	663 687	3,9%	626 530	3,4%	197 720	1,0%
B. Wydatki operacyjne	12 299 115	100%	13 503 268	100%	14 042 270	100%
- Rzeczowe	6 360 192	51,7%	6 972 096	51,6%	6 903 263	49,2%
- Osobowe	5 938 923	48,3%	6 531 172	48,4%	7 139 007	50,8%
- Koszty finansowe	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
C. Wolne środki	4 849 761	39,4%	4 722 975	35,0%	5 367 566	38,2%
D. Obsługa zadłużenia	850 728	6,9%	1 053 363	7,8%	991 520	7,1%
E. Wolne środki na inwestycje	3 999 033	32,5%	3 669 612	27,2%	4 376 046	31,2%

Zródło: opracowanie własne na podstawie materiałów dostarczonych przez UMIG Twardogóra.

W celu analizy sytuacji finansowej danej gminy, oprócz porównywania poszczególnych wielkości budżetowych w poszczególnych latach, istotnym jest także wyprowadzenie podstawowych wskaźników finansowych. Znajomość wskaźników finansowych może pomóc Gminie ocenić swoją sytuację finansową, ustalić kierunki polityki inwestycyjnej, a także ocenić zdolność kredytową. Pewne grupy wskaźników określają typ gminy i charakter jej polityki finansowej, inne służą do porównywania gmin pomiędzy sobą. Porównywania takie mogą wskazać możliwości usprawnień infrastruktury i poprawy jakości usług pomimo różnic w liczebności obsługiwanej populacji i uwarunkowań terytorialnych porównywanych gmin.

Podstawowym wskaźnikiem dochodowym jest stosunek dochodów budżetowych ogółem do liczby mieszkańców Gminy. Wskaźnik ten świadczy o stopniu zamożności mieszkańców, jego poziom jest dla gminy dość niekorzystny, bo niższy od średniej dla gmin miejsko wiejskich Dolnego Śląska.

Tabela . Dochody ogółem na jednego mieszkańca

Lata	2001	2002	2003
Dochody ogółem	17 148 876	18 226 243	19 409 836
Liczba mieszkańców	12 958	12 790	12 900
Wskaźnik	1323	1425	1505
Wskaźnik odniesienia - gminy miejsko – wiejskie Dolnego Śląska	1389	1458	1545

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów dostarczonych przez UMIG Twardogóra oraz BDR GUS

Wskaźnik dochodów własnych do dochodów ogółem precyzyjnie określa sytuację finansów gminy. Dochody własne świadczą o jej samodzielności finansowej – o możliwości finansowania zadań bez uciekania się do środków zewnętrznych. Wskaźnik ten powinien być jak najwyższy. Jeżeli wskaźnik ten maleje w dwóch kolejnych latach, a spadek przekracza 10% rocznie należy uznać to za sytuację alarmową. W okresie badawczym wskaźnik ten nieznacznie zmalał w roku 2002, co jak się wydaje jest efektem przejściowego spadku wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych z jednej strony i wzrostu dochodów ze źródeł zewnętrznych (dotacje i subwencje z budżetu państwa). Należy uznać to za wartość dopuszczalną. Szczegółowo prezentuje to poniższa tabela.

Tabela . Dochody własne do dochodów ogółem

Lata	2001	2002	2003
Dochody ogółem	17 148 876	18 226 243	19 409 836
Dochody własne	10 020 275	10 568 195	11 703 666
Wskaźnik	58,43%	57,98%	60,30%

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów dostarczonych przez UMIG Twardogóra

Udział wydatków inwestycyjnych w dochodach ogółem świadczy o rozmachu inwestycyjnym gminy. Poziom tego wskaźnika w Twardogórze, w badanym okresie, kształtował się na poziomie dość wysokim i wynosił około 24%. Wskaźnik ten plasuje Twardogórę w gronie gmin o relatywnie dużym zakresie realizowanych inwestycji. We wszystkich latach badanego okresu stosunek wydatków inwestycyjnych do dochodów ogółem był zauważalnie wyższy od średniej dla gmin miejsko - wiejskich województwa dolnośląskiego, która wahała się w przedziale 18,20 % - 19,80 %. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 29. Wydatki inwestycyjne do dochodów ogółem

Lata	2001	2002	2003
Dochody ogółem	17 148 876	18 226 243	19 409 836
Wydatki inwestycyjne	4 097 994	4 388 404	4 781 227
Wskaźnik	23,9%	24,1%	24,6%
Wskaźnik odniesienia: gminy miejsko - wiejskie Dolnego Śląska	19,57%	18,20%	19,80%

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów dostarczonych przez UMIG Twardogóra oraz RIO we Wrocławiu

Łączna kwota długu nie może przekroczyć 60 % dochodów jednostki samorządu terytorialnego. Im wyższy jest ten wskaźnik tym na ogół mniej korzystna sytuacja gminy. Wielkość tego wskaźnika w budżecie Twardogóry ma tendencję malejącą i wynosi na koniec 2003 r. – 13,3%. Warto zaznaczyć, że średnie zadłużenie dla gmin miejsko - wiejskich Dolnego Śląska oscyluje, w okresie objętym analizą, na poziomie 18,5% - 21,2%. Występują tutaj spore rezerwy, które zapewne umożliwią rozwinięcie inwestycji w latach następnych, szczególnie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Tabela 30. Łączna kwota długu do dochodów ogółem

Lata	2001	2002	2003
Dochody ogółem	17 148 876	18 226 243	19 409 836
Łączna kwota długu	3 491 150	2 883 580	2 579 235
Wskaźnik	20,4%	15,8%	13,3%
Wskaźnik odniesienia	20,60%	25,70%	24,20%

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów dostarczonych przez UMIG Twardogóra

Wskaźnik obsługi zadłużenia do dochodów ogółem może osiągnąć wartość maksymalną w wysokości 15%, choć przyjmuje się za wartość bezpieczną poziom max. 10%. Podobnie jak we wskaźniku omówionym powyżej mamy tutaj do czynienia ze sporymi rezerwami.

Tabela 31. Obsługa zadłużenia do dochodów ogółem

Lata	2001	2002	2003
Dochody ogółem	17 148 876	18 226 243	19 409 836
Obsługa zadłużenia	850 728	1 053 363	991 520
Wskaźnik	5,0%	5,8%	5,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów dostarczonych przez UMiG Twardogóra

7.2.3. Prognoza dochodów i wydatków

W celu dokonania wieloletnich projekcji dochodów i wydatków budżetowych, uwzględniających trendy i kierunki rozwoju ekonomicznego gminy i miasta Twardogóra opracowany został zestaw założeń. Założenia te, uwzględniające specyfikę Gminy, zostały ustalone na podstawie analiz dokonanych we wcześniejszej części opracowania. Poniżej zgrupowano założenia przyjęte do planu:

Dochody budżetowe 2004 – 2008

- zaplanowano wzrost poszczególnych, prawie wszystkich źródeł dochodów o wskaźnik inflacji,
- planowana inflacja

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008
Przewidywana inflacja	2,0%	2,5%	2,5%	2,5%	2,5%

- jako podstawę planowania przyjęto dochody z planu budżetu na rok 2004,
- na tym etapie prac nie zaplanowano dotacji pozabudżetowych oraz dotacji celowych na zadania własne inwestycyjne. Pozycje te zostaną zaplanowane przy określaniu źródeł finansowania inwestycji.

Wydatki budżetowe 2004 – 2008:

- zaplanowano wzrost poszczególnych grup wydatków bieżących o wskaźnik inflacji.
- jako podstawę planowania przyjęto wydatki z planu budżetu na rok 2004.
- na tym etapie prac nie zaplanowano wydatków inwestycyjnych, które będą definiowane i dostosowywane do budżetu w dalszych pracach.

Na podstawie tak przyjętych założeń została opracowana prognoza dochodów i wydatków budżetowych Twardogóry na lata 2004 – 2008, którą przedstawia poniższa tabela.. Tabela ta przedstawia także wysokość kwoty obsługi zadłużenia, poziomu inwestycji a także dochodów pozabudżetowych gminy, które zostaną omówione w dalszej części opracowania.

Tabela 32. Wieloletni plan finansowy dla miasta i gminy Twardogóry.

	2004	2005	2006	2007	2008
Dochody bez nadwyżek	23 555 170	34 690 771	39 744 442	27 371 954	21 731 060
Subwencje i dotacje	10 346 457	21 158 366	25 880 275	13 167 752	7 178 341
Subwencje ogółem	5 595 240	5 651 192	5 707 704	5 764 781	5 822 429
Dotacje ogółem	523 412	523 412	523 412	523 412	523 412
Środki ze źródeł pozabudżetowych	4 227 805	14 983 762	19 649 159	6 879 559	832 500
Dochody własne gminy	13 208 713	13 532 405	13 864 167	14 204 202	14 552 719
WYDATKI:	14 521 514	14 700 467	14 884 409	15 073 580	15 268 233
Wolne Środki Brutto	9 033 656	19 990 304	24 860 033	12 298 374	6 462 827
Obsługa kredytu	1 930 844	2 885 995	2 523 499	1 834 500	1 629 001
Wolne środki na inwestycje (wolne śr. netto)	7 102 812	17 104 309	22 336 534	10 463 874	4 833 826
Inwestycje	10 502 045	20 427 085	23 506 163	9 220 574	1 110 000
finansowane z:					
Środki własne	6 274 240	5 443 323	3 857 004	2 341 015	277 500
Środki pozabudżetowe	4 227 805	14 983 762	19 649 159	6 879 559	832 500
Wolne Środki po inwestycjach	-3 399 233	-3 322 776	-1 169 629	1 243 300	3 723 826
Kredyty otrzymane	3 500 000	4 000 000	0	0	0
Wpłaty mieszkańców	0	551 000	1 626 000	499 000	0
Roczne przepływy gotówki netto	100 767	1 228 224	456 371	1 742 300	3 723 826
Skumulowany stan gotówki na koniec okresu	280 571	1 508 795	1 965 166	3 707 466	7 431 292

Źródło: opracowanie własne DCRL

Prognozowany skumulowany roczny stan gotówki na koniec okresu każdorazowo ma wartość dodatnią osiągając poziom blisko 1 mln 965 tys. w roku 2006 (oraz wzrasta on w latach następnych). Jest to de facto stan lekkiej nadpłynności finansowej konieczny w przypadku korzystania z kredytów pomostowych, które będą pomagać w sfinansowaniu zadań

inwestycyjnych dotowanych z funduszy unijnych. Dodać należy, że płynność finansowa budżetu Twardogóry w latach następnych będzie utrzymana także m.in. poprzez kredyt komercyjny łącznie na kwotę 7,5 mln zł.

7.2.4 Analiza stanu zadłużenia

Zgodnie z art. 113 Ustawy o finansach publicznych łączna kwota przypadających do spłaty w danym roku budżetowym rat kredytów i pożyczek oraz potencjalnych spłat kwot wynikających z udzielonych przez jednostki samorządu terytorialnego poręczeń wraz z należnymi w danym roku odsetkami od tych kredytów i pożyczek, oraz należnych odsetek i dyskonta a także przypadających w danym roku budżetowym wykupów papierów wartościowych emitowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, nie może przekroczyć 15,0% planowanych na dany rok budżetowy dochodów jednostki samorządu terytorialnego. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, iż wysokość całkowitych zobowiązań gminy w stosunku do przewidywanych dochodów budżetu Twardogóry w latach 2004 - 2008 będzie się kształtować w przedziale 6,35% % do 8,20 %, jest to więc poziom dość wysoki ale bezpieczny i nie przekraczający progów ustawowych. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że poziom kosztów realizacji poszczególnych projektów inwestycyjnych pochodzi z kosztorysów inwestorskich, praktyka inwestycyjna dowodzi, że kalkulacje takie są często wyższe od kosztów rzeczywistych o nawet kilkadziesiąt procent. Oznacza to w konsekwencji znacząco mniejszy udział zobowiązań finansowych w strukturze twardogórskich finansów, a co się z tym wiąże mniejsze koszty obsługi długu.

Inną formą kontroli wielkości zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego jest zapis w art. 114 omawianej ustawy, który stanowi, iż łączna kwota długu jednostki samorządu terytorialnego na koniec roku budżetowego nie może przekraczać 60,0% dochodów tej jednostki w tym roku budżetowym. Wskaźnik ten osiąga swoje maksimum w roku 2004 i wynosi 18,84%, co jest wielkością uznawaną za bezpieczną.

7.2.5. Określenie wolnych środków na inwestycje

Z przeprowadzonych analiz wynika, że w okresie badawczym budżet miasta i gminy Twardogóra pozwoli rocznie wygenerować kwotę wolnych środków na poziomie około 4 – 5 mln złotych, które będzie można przeznaczyć na zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej. Nie oznacza to, że władze gminy są ograniczone w realizowaniu inwestycji lokalnych do sztywno określonego poziomu kilkuset tys. zł rocznie. Formą z wyboru, która pozwala bardziej efektywnie realizować zaplanowane przedsięwzięcia inwestycyjne, jest finansowanie zwrotne (kredyt, pożyczka, ewentualnie emisja obligacji). Kolejną kategorią, która znacząco rozszerza zakres pojęcia „wolne środki” jest dotacja pozabudżetowa. Jej znaczenie wzrosło z chwilą objęcia Polski zakresem oddziaływania funduszy przed i akcesyjnych.

Zastosowana dla potrzeb niniejszego opracowania metoda liczenia kwoty wolnych środków szczegółowo przedstawia się w sposób następujący:

1) wolne środki brutto = dochody bez nadwyżek - wydatki bieżące

Wolne środki brutto to część budżetu gminy, która może zostać wykorzystana na spłatę zaciągniętych przez gminę kredytów i pożyczek oraz wyemitowanych obligacji. Pozostała część może być wykorzystana na finansowanie inwestycji.

2) wolne środki na inwestycje = wolne środki - obsługa zadłużenia

Wartość ta określa maksymalną kwotę, jaką gmina może wydać w kolejnych latach na realizację programu inwestycyjnego ze środków własnych. Gmina może realizować program inwestycyjny przekraczający tę wartość korzystając z nadwyżek finansowych z lat poprzednich oraz z zewnętrznych źródeł finansowania.

3) wolne środki po inwestycjach = wolne środki na inwestycje - inwestycje

Wolne środki po inwestycjach wskazują na ewentualną potrzebę pozyskania finansowania zewnętrznego na realizację planowanego programu inwestycyjnego. Gmina - w zależności od tego, czy posiada środki finansowe z lat poprzednich - może zdecydować się na finansowanie inwestycji ze skumulowanych nadwyżek gotówkowych, może również skorzystać z pożyczek, kredytów lub wyemitować obligacje.

4) roczne przepływy gotówki netto = wolne środki po inwestycjach + wartość kredytów pozyskanych w danym roku budżetowym

Kategoria ta określa płynność finansową gminy bez uwzględniania nadwyżek z lat poprzednich. Jej wartość ujemna może oznaczać utratę płynności finansowej przez gminę, ewentualnie finansowanie rozwoju gminy z nadwyżek z lat poprzednich.

Obliczona z wykorzystaniem zaprezentowanej metodologii kwota wolnych środków brutto wskazuje na możliwość realizowania przez Miasto i Gminę Twardogóra w najbliższych latach inwestycji sięgających nawet do ponad 23 milionów złotych rocznie. Będzie to możliwe w momencie uzyskania dotacji pozabudżetowej (m.in. w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności) w kwotach blisko 4 227 tyś. zł w 2004r., 14 983 tyś. zł. w 2005r. oraz 19 649 tyś. zł. w 2006 r. , przy wsparciu środków budżetowych na poziomie 5 651 tyś zł w 2005 oraz 5 707 tyś. zł w 2006 r. także uzyskując kredyty na pokrycie niedoborów w środkach budżetowych na kwotę ok. 3500 tyś. zł (2004r) i 4000 tyś. zł (2006 r.) Takie założenia są oczywiście ambitne i wymagają dużo trudu oraz sprzyjających warunków, lecz zadaniem gminy jest zaspokajanie potrzeb mieszkańców i dbałość o swój rozwój a tylko przy takich założeniach można to osiągnąć.

7.3. Źródła finansowania Planu Rozwoju Lokalnego 2004-2006 wraz z harmonogramem realizacji

Na podstawie przeprowadzanych działań zmierzających do identyfikacji potrzeb inwestycyjnych gminy, analizy historycznej finansów gminy, projekcji wolnych środków oraz analizy stanu zadłużenia został opracowany harmonogram realizacji zadań inwestycyjnych wraz z określeniem źródeł finansowania inwestycji. Wyniki prezentuje poniższa tabela.

DCRL –Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Twardogóra

Tabela. Źródła finansowania Planu Rozwoju Lokalnego w latach 2004 - 2008 wraz z harmonogramem realizacji

Plan inwestycji kapitałowych	2004	2005	2006	2007	2008
Rewaloryzacja centrum miasta w Twardogórze (71)	700 000	1 000 000	1 000 000	2 000 000	1 000 000
Środki własne	175000	250000	250000	500000	250 000
Środki pozabudżetowe	525 000	750 000	750 000	1 500 000	750 000
Wodociągowanie gminy - studium wykonalności i projekt (62)	300 000	0	0	0	0
Środki własne	300 000	0	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	0	0	0	0
Wodociągowanie gminy - Łazisko, Pustkowie (Drągówek), Brodowce, Kolonia Grabowno, Leśne Domy (63)	800 000	1 600 000	0	0	0
Środki własne	800 000	640 000	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	960 000	0	0	0
Wodociągowanie gminy - Bukowinka, Gola WLK. (64)	569 000	340 000	0	0	0
Środki własne	569 000	136 000	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	204 000	0	0	0
Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie gminy (61)	0	9 191 000	13 966 000	4 279 000	0
Środki własne	0	1296000	1 851 000	567000	0
Środki pozabudżetowe	0	7 344 000	10 489 000	3 213 000	0
Wpłaty mieszkańców	0	551 000	1 626 000	499 000	
Wodociągowanie gminy - Brzeziny, Poręby, Będzin, Wesółka, Świniary, Zakrzów, Drożdżęcín, Jezioro, Grabek, Pajęczak (65)	0	7 895 000	1 035 300	0	0
Środki własne		0	414 120	0	0
Środki pozabudżetowe	0	0	621 180	0	0
Budowa kąpieliska w Twardogórze (66)	61 000	4 377 554	4 096 737	0	0
Środki własne	61 000	1 338 991	45 320	0	0
Środki pozabudżetowe	0	3 038 563	4 051 417	0	0
Twardogórskie Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej (18)	10 000	500 000	0	0	0
Środki własne	10 000	200 000	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	300 000	0	0	0
Modernizacja budynku ZOZ w Twardogórze + zakup RTG (67)	250 000	250 000	0	0	0
Środki własne	250 000	100 000	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	150 000	0	0	0
Modernizacja budynku ZOZ w Goszczu (68)	60 000	0	0	0	0
Środki własne	60 000	0	0	0	0

DCRL –Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Twardogóra

Środki pozabudżetowe	0	0	0	0	0
Modernizacja budynku ZOZ w Grabownie WLK. (69)	60 000	0	0	0	0
Środki własne	60 000	0	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	0	0	0	0
Modernizacja kotłowni CO - SP Chelstów (17)	0	80 000	0	0	0
Środki własne	0	80 000	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	0	0	0	0
Modernizacja oświetlenia drogowego (70)	700 000	0	0	0	0
Środki własne	700 000	0	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	0	0	0	0
Budowa infrastruktury technicznej w ul.: Topolowa, Polna, Sportowa, Dębowa, Akacyjowa, Bukowa, Kasztanowa, Wierzbowa (72)	0	839 000	352 000	2 741 000	0
Środki własne	0	335 600	140 800	1 096 400	0
Środki pozabudżetowe	0	503 400	211 200	1 644 600	0
Budowa dróg na osiedlu mieszkaniowym przy ul. Wrocławskiej (ul. Włodyjowskiego, Kmicica, Zbyszka, Zagłoby, Jagienki) - (54)	50 000	400 000	550 000	0	0
Środki własne	20 000	160 000	220 000	0	0
Środki pozabudżetowe	30 000	240 000	330 000	0	0
Budowa sali widowiskowo - sportowej - (11)	0	0	3 000 000	0	0
Środki własne	0	0	750 000		
Środki pozabudżetowe (MENIS-30%, ZPORR-40%)	0	0	2 250 000		
Budowa nowej kwatery na składowisku wraz z infrastrukturą towarzyszącą	0	2 000 000	0	0	0
Środki własne	0	800 000	0	0	0
Środki pozabudżetowe	0	1 200 000	0	0	0

VIII. System wdrażania planu rozwoju lokalnego

i komunikacja społeczna

Wdrażanie ustaleń PRL-u oznacza programowanie działań w aspekcie strategicznym i taktycznym, określanie uwarunkowań organizacyjnych, zarządzanie zmianą oraz koordynację współpracy. Gmina, wdrażając plan, powinna przede wszystkim ustalić zasady realizacji PRL-z organizacyjnego punktu widzenia. Dlatego podjęte zostaną następujących kroki:

- Uwzględniane zapisów PRL-u w polityce finansowej gminy, czyli na etapie corocznego projektowania budżetu oraz formułowania rocznych i wieloletnich planów inwestycyjnych,
- Treść planu rozwoju stanowić winna podstawę poszukiwania efektywnych rozwiązań organizacyjnych, które doprowadzą do faktycznego wdrażania zakładanych celów rozwoju.
- Kadry urzędu gminy, jak i innych gminnych jednostek organizacyjnych, zostaną przygotowane do realizacji planowanych kierunków rozwoju – chodzi tu o harmonijną współpracę pomiędzy poszczególnymi komórkami, co w efekcie doprowadzi do podniesienia jakości świadczonych usług,
- Planowanie perspektywiczne oraz wszystkie czynności podejmowane w celu osiągnięcia określonych celów rozwoju powinny tworzyć zintegrowany zespół działań w ramach systemu strategicznego zarządzania gminą,
- Opracowanie systemu monitorowania i kontroli (o czym szerzej poniżej),
- Opracowanie systemu przepływu informacji.

Z działań będących efektem implementacji programu perspektywicznego rozwoju powinny wynikać takie inicjatywy jak np.:

- Kontynuacja pracy zespołu zajmującego się dotąd przygotowaniem programów rozwoju perspektywicznego,
- Ciągły lobbying w różnego rodzaju organizacjach i instytucjach w celu pozyskania wsparcia programowego,
- Prowadzenie wewnętrznej i zewnętrznej promocji (marketingu) gminy i planowanych przez władze działań,
- Opracowanie zachęcających pakietów dla inwestorów,
- Ciągłe poszukiwanie nowych ważnych instytucji, firm mogących udzielić wsparcia.
- Zorganizowanie pierwszego forum dyskusyjnego po pierwszym roku realizacji strategii.

- Opracowanie informacji nt. strategii dla mieszkańców.
- Rozpropagowanie planów działania wynikających z PRL-u (nawet w formie uproszczonej) wśród jak najliczniejszego grona mieszkańców tak, aby znali oni jego założenia, mogli się z nimi identyfikować i kierować się w swoich przedsięwzięciach zawartymi w nim wytycznymi jest niezwykle ważną częścią składową procesu wdrażania programów perspektywicznego rozwoju. Tekst strategii powinien być ponadto udostępniany każdej zainteresowanej osobie, nawet tej „z zewnątrz”, gdyż przyczynia się to do promocji gminy. Wdrażając plan rozwoju należy szczególną uwagę przywiązywać do informowania społeczności lokalnej o postępach w realizacji jak i o wspólnych korzyściach wynikających z tej implementacji.

IX. Monitorowanie i ocena oraz aktualizacja Planu Rozwoju Lokalnego

Monitoring to proces systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych opisujących postęp i efekty realizacji przyjętego programu rozwoju. Monitoring i ocena efektów wdrażania oraz aktualizacja PRL-u to etap, który wynika z potrzeby porównania zgodności i stopnia realizacji poszczególnych programów, zadań, projektów z treścią wizji rozwoju i strategicznych celów szczegółowych i operacyjnych.

Proces monitoringu powinien obejmować następujące zagadnienia:

- postęp w realizacji programu rozwoju w porównaniu z przyjętym wcześniej harmonogramem działania,
- czas oraz wydatkowane środki finansowe w porównaniu ze środkami alokowanymi,
- zmiany osób i instytucji, które mogą wpływać na możliwości realizacji powierzonych im zadań,
- zmiany w otoczeniu gminy, które mogą mieć wpływ na kształt planu rozwoju
- ocenę rezultatów uzyskanych dzięki realizacji przyjętego planu rozwoju,

Skutkiem takiej oceny powinny być korekty i aktualizacja sporządzonych zapisów programu rozwoju.

Aby przyjęty w gminie system monitorowania PRL-u był efektywny, konieczne jest spełnienie następujących warunków organizacyjnych:

- opracowanie i regularne aktualizowanie bazy informacyjnej o gminie jako całości i o poszczególnych jej sferach. Baza taka powinna być stale wykorzystywana w procesie zarządzania, a zwłaszcza w procesie planowania i podejmowania decyzji oraz ich realizacji i kontroli. Informacje winny być gromadzone w sposób celowy, systematyczny i uporządkowany.
- opracowanie katalogu wskaźników / mierników realizacji zakładanych kierunków rozwoju. Zbiór taki stanowił będzie punkt odniesienia sytuacji na wyjściu (w momencie dokonywania oceny) do sytuacji z wejścia (kiedy ustalono kierunki rozwoju lokalnego). Zbiór oczekiwanych wskaźników osiągnięć planu rozwoju lokalnego zaproponowany został w punkcie VI niniejszego opracowania.
- utworzenie organizacji, na której spocznie obowiązek prowadzenia monitoringu, poprzez, np. Gminny Komitet Monitorujący (GKM). Zapraszając uczestników do proponowanego GKM-u należy uwzględnić liderów społeczności lokalnej. Wśród członków GKM-u powinni znaleźć się reprezentanci urzędów publicznych, władze

gminne, sektor prywatny, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz eksperci poszczególnych dziedzin. GKM powinien liczyć grupę paru starannie dobranych osób.

Gminny Komitet Monitorujący będzie mógł sprawnie analizować implementację planu rozwoju, jeżeli przydzielony mu zostanie stosowny „aparat wykonawczy”. Funkcję taką powinien pełnić urzędnik administracji samorządowej w ramach swoich obowiązków zawodowych (np. związanych z prowadzeniem bazy danych dotyczących gminy).

Funkcją GKM-u będzie ustalenie, jak często należy dokonywać oceny i aktualizacji PRL-u. Ocena realizacji może być dokonywana nawet z częstotliwością kwartalną. Natomiast aktualizacja PRL-u nie powinna być opracowywana częściej niż raz do roku.

Etap monitorowania systemu wdrażania planów rozwoju jest niezwykle ważny z tego względu, że taka kontrola wpływa na wczesne dostrzeżenie zagrożeń oraz wykorzystanie pojawiających się szans. Prowadzenie monitoringu jest nieodzownym elementem sprawiającym, że strategia to pierwszy krok wprowadzający systemowy proces zarządzania jednostką samorządu terytorialnego.

Monitoring można zdefiniować jako proces systematycznego zbierania, raportowania analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów i całego programu. Informacje zbierane w systemie monitoringu dotyczą finansowego i rzeczowego aspektu implementacji. Celem monitoringu jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. W oparciu o informacje zebrane w ramach procesu monitoringu po zakończeniu wdrażania możliwe jest dokonanie oceny projektów i programu według wcześniej określonych kryteriów.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Twardogóra.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Stanisław Adamski